НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Відділення заочного та дистанційного навчання

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему:

«Оцінка ефективності кредитної діяльності банку»

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Студентка групи Ф-20.32 _____ (підпис) Дубас Юлія Анатоліївна

Науковий керівник _____ (підпис) к.е.н., доцент Артем'єва І.О.

Робота допущена до захисту _____ (підпис) д.е.н., професор Бондарук Т.Г.

Київ 2022

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

ВІДДІЛЕННЯ ЗАОЧНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь – ***магістр***
Галузь знань - ***07 «Управління та адміністрування»***
Спеціальність – ***072 «Фінанси, банківська справа та страхування»***
Освітньо-професійна програма – ***«Фінанси, банківська справа та страхування»***

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
д.е.н., проф. Т.Г. Бондарук
_____
«05» квітня 2021 р.

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу магістра
Дубас Юлії Анатоліївні

1. Тема роботи: «Оцінка ефективності кредитної діяльності банку»
затверджена наказом по Академії від «5» квітня 2021 р. № 92/1
2. Термін здачі студентом закінченої роботи 15 грудня 2021 р.
3. Вихідні дані роботи: інформаційна база дослідження заснована на законодавчих і нормативних актах України, матеріалах періодичних видань, науково-практичних конференцій і семінарів, монографій, українських економічних сайтів, представлених в Інтернеті, працях вітчизняних і зарубіжних вчених з питань дослідження джерел фінансування малих підприємств, даних державної служби статистики України та Національного банку України.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить зробити):
1) визначити економічну сутність кредитної діяльності банку;
2) охарактеризувати основні принципи та нормативне регулювання кредитної діяльності комерційних банків;
3) запропонувати удосконалення кредитної політики банку на основі її оцінки;
5. Перелік графічного матеріалу: схеми, діаграми, таблиці.
6. Дата видачі завдання 5 квітня 2021 р.

Керівник _____
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис)

Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Затвердження теми і наукового керівника кваліфікаційної роботи магістра на засіданні кафедри	05.04.2021	Виконано
2.	Опрацювання першоджерел по темі роботи	11.05.2021	Виконано
3.	Розробка плану роботи, методики та інструментарію досліджень	25.05.2021	Виконано
4.	Проведення економічних досліджень та їх аналіз	12.06.2021	Виконано
5.	Написання вступу до роботи	14.06.2021	Виконано
6.	Написання першого розділу роботи	26.06.2021	Виконано
7.	Написання другого розділу роботи	10.09.2021	Виконано
8.	Написання третього розділу роботи	11.10.2021	Виконано
9.	Написання висновків та пропозицій, оформлення роботи	25.10.2021	Виконано
10.	Подача першого варіанту роботи на кафедру	01.11.2021	Виконано
11.	Доопрацювання роботи згідно з зауваженнями керівника	15.11.2021	Виконано
12.	Попередній захист роботи	06.12.2021	Виконано

Студентка _____ _____Дубас Ю. А.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ _____Артем'єва І. О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП..... 3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ 7
1.1. Економічна сутність кредитної діяльності банку 7
1.2. Основні принципи та нормативне регулювання кредитної діяльності комерційних банків 17
1.3. Методи оцінки ефективності кредитної діяльності..... 24
Висновки до розділу 1 32
РОЗДІЛ 2 ЗДІЙСНЕННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»..... 34
2.1. Загальна економічна характеристика АТ КБ «ПриватБанк»..... 34
2.2. Аналіз формування кредитного портфелю банку..... 43
2.3. Оцінка економічної ефективності кредитної діяльності банку..... 56
Висновки до розділу 2 61
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК» 63
3.1. Удосконалення кредитної політики банку на основі її оцінки..... 63
3.2. Пропозиції щодо удосконалення кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк»…….71
3.3. Оцінка запропонованих заходів удосконалення кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк» 81
Висновки до розділу 3 88
ВИСНОВКИ..... 91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 94

ВСТУП

В умовах ринкової економіки, коли розвиток банківського сектора відбувається під впливом жорсткої конкуренції, комерційні банки для забезпечення свого поступального розвитку не тільки здійснюють традиційні банківські операції (відкриття депозитів, надання кредитів, проведення розрахунків), а й істотно розширюють лінійку банківських послуг, як для корпоративних клієнтів, так і для населення. В даний час банки є одними з провідних гравців ринку валюти і фондового ринку, пропонують клієнтам різні види абсолютно нових банківських продуктів, які постійно розширюються у зв'язку з розвитком нових технологій. Сучасні комерційні банки являють собою універсальні кредитні організації, які надають своїм потенційним споживачам досить різноманітні види банківських продуктів, послуг і технологій. Але, незважаючи на всю привабливість окремих видів банківських операцій, банками завжди здійснюється їх головна функція, а саме – операції з кредитування.

Не можна не відзначити, що надання позикових коштів в економіці здійснюється й іншими господарюючими суб'єктами, проте саме банківський кредит комерційних банків відіграє найбільш виражену роль в перерозподілі фінансових ресурсів, дозволяючи підвищувати ефективність економічної системи в цілому і проводити цілеспрямований державний вплив на учасників економічних відносин. Відповідно, кредитна діяльність комерційних банків, будучи економічною за своєю природою, має в той же час величезне соціально-політичне значення, виступаючи одним з об'єктів регулювання і управління з боку держави.

На сьогоднішній день кредитний портфель виступає певним критерієм, який дозволяє судити про ефективність кредитної політики банку та прогнозувати результати кредитної діяльності звітного періоду. Тому проблема розвитку і вдосконалення ефективності кредитного портфеля полягає в цілях зменшення його ризиків і збільшення прибутку від кредитної діяльності, що має особливу актуальність і значимість. При цьому велика увага приділяється оцінці

ефективності кредитної діяльності, так як саме від її ефективності залежить здатність банку забезпечувати максимально можливий рівень прибутковості при мінімальному рівні кредитного ризику.

Ступінь розробленості проблеми. Істотний внесок у дослідження проблем оцінки ефективності кредитування внесли такі вітчизняні вчені: Т. Андрушків, А. Герасимович, О. Вовчак, Н. Гребенюк, Н. Демчук, С. Жуков, О. Коць, А. Нікітін та інші. Різні аспекти оцінки ефективності кредитування висвітлюються в роботах таких вчених: Ю. Гаркуша, Д. Гетьманцев, В. Міщенко, К. Степаненко, І. Шевчук та інші. Сучасні зарубіжні дослідження ефективності кредитування в більшості випадків зводяться до вивчення теоретичних або окремих проблем регулювання кредитних відносин, що може бути використано в українській практиці в обмежених межах.

Незважаючи на досить високий рівень розробленості проблеми розвитку кредитування, питання оцінки його ефективності в Україні досліджені недостатньо глибоко. Крім того, дослідження проблем оцінки ефективності кредитної діяльності банків, що проводилися раніше, проводилися з урахуванням специфіки конкретних історичних умов, які сьогодні змінилися, що не дозволяє застосовувати отримані результати на сучасному етапі. Таким чином, недостатня опрацьованість питання актуалізує тему дослідження і визначає постановку мети і завдань даного дослідження.

Мета роботи полягає в розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності кредитної діяльності банку. Для досягнення мети дослідження були визначені такі завдання:

– визначити економічну сутність кредитної діяльності банку;

– охарактеризувати основні принципи та нормативне регулювання кредитної діяльності комерційних банків;

– розглянути методи оцінки ефективності кредитної діяльності;

– надати загальну економічну характеристику досліджуваного банку;

– проаналізувати формування кредитного портфелю банку;

– оцінити економічну ефективності кредитної діяльності банку;

– запропонувати удосконалення кредитної політики банку на основі її оцінки;

– провести оцінку запропонованих заходів удосконалення кредитної діяльності банку.

Об’єктом дослідження є процес забезпечення ефективності кредитної діяльності банку.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних засад і практичних рекомендацій щодо оцінки ефективності кредитної діяльності банку.

Методичний інструментарій дослідження базується на загальнонаукових та спеціальних методах пізнання: економіко-статистичному, порівняльному і логічному аналізі, виявлення причинно-наслідкових зв’язків, моделювання систем, традиційного методу наукового пізнання – узагальнення, структурному і системному підходах. Їх сукупний аналітичний потенціал забезпечив достовірність висновків і рекомендацій, отриманих в рамках проведеного дипломного дослідження.

Інформаційна база дослідження заснована на законодавчих і нормативних актах України, матеріалах періодичних видань, науково-практичних конференцій і семінарів, монографій, наукової та навчальної, в тому числі перекладеній літературі, українських економічних сайтів, представлених в Інтернеті, дані власних економічних досліджень, працях вітчизняних і зарубіжних вчених з питань дослідження джерел фінансування малих підприємств, даних державної служби статистики України та Національного банку України.

Наукова новизна дипломного дослідження полягає в уточненні теоретичних положень, розробці методичних і практичних рекомендацій щодо розвитку системи оцінки ефективності кредитної діяльності банку.

Практичну значимість мають пріоритетні напрями підвищення ефективності кредитної діяльності банку. Теоретичні рекомендації, що містяться в кваліфікаційні роботі магістра можуть бути використані як в якості науково-дослідницького матеріалу так й інформаційного джерела при вирішенні проблем

удосконалення оцінки кредитної діяльності банку. Результати досліджень можуть бути використані фінансово-економічними службами банківських та інших кредитних установ для активізації і підвищення ефективності діяльності у сфері кредитування на регіональному ринку.

Апробація роботи. Участь в 7-мій Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та освіта: проблеми, перспективи та інновації» (1-3 квітня 2021 р.), Кіото, Японія.

Структура і обсяг дипломної роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 80 найменувань, містить 4 рисунки та 18 таблиць. Загальний обсяг роботи – 101 сторінок. Основний зміст дипломної роботи викладено на 88 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

1.1. Економічна сутність кредитної діяльності банку

Розглядаючи сутність кредитної діяльності необхідно дослідити обидві складові «кредит» і «діяльність». Діяльність – це процес, що включає в себе мету, засоби і результат, отже, невід'ємною характеристикою діяльності є її осмисленість [46, с. 103]. Діяльність виступає реальною рушійною силою і умовою існування суспільства.

Підходи вчених до трактування категорії «кредит» різноманітні і неоднозначні і до теперішнього часу серед дослідників ще не розроблено єдиної точки зору з даного питання. У сучасній економічній літературі існує два основних трактування походження слова «кредит». Одні економісти вважають, що це поняття бере початок від латинського слова credit, що в перекладі означає «він вірить» (або від слова credo - вірю) [35, с.79]. Інші пов'язують його появу з латинським терміном creditum, який перекладається як позика (борг). Найбільш типові та вживані трактування категорії «кредит» наведемо в табл.1.1.

Таблиця 1.1

Визначення сутності «кредит»

Автори та джерела	Визначення, що наводиться
1	2
А. Герасимович [2]	Відображає систему відносин між суб'єктами господарювання щодо надання та отримання позики в грошовій чи товарній формі на умовах повернення, строковості та платності
С. Аржевітіна [6]	Кредитні відносини виникають між кредитором і позичальником з приводу мобілізації тимчасово вільних грошових коштів та їх використання на умовах повернення і платності. У такій дефініції найбільш повно розкривається зміст кредиту як економічної категорії
Я. Миркин [3]	Кредит-це сума грошових коштів, виражена в деякій валюті, надана на строк кредитором позичальнику. Для визначення власне суми кредиту і характеру її зміни в часі використовується поняття основного боргу

Продовження табл. 1.1

1	2
О. Вовчак [8]	Кредит-сукупність суб'єктів економічних відносин, що в сучасних умовах економічного розвитку доцільно в процесі вивчення кредиту
Н. Демчук, А. Коваль [20]	Кредит є об'єктивною вартісною категорією, складовою частиною товарно-грошових відносин. Неодмінною економічною передумовою існування кредиту та функціонування виробників на принципах комерційного розрахунку
А. Загородній, Г. Вознюк [24]	Кредит – економічна категорія, яка є виразом відносин між суб'єктами господарювання щодо надання та отримання позички в грошовій чи товарній формі на умовах повернення, строковості й платності. Кредит – рух вартості в інтересах реалізації певних потреб
В. Коваленко [31]	Кредит-одна з найскладніших економічних категорій, що характеризує об'єктивну необхідність, яка обумовлена, з одного боку, положенням і розвитком товарно-грошових відносин, з іншого – такою специфікою її прояву, як поворотний рух вартості
Ю. Стрільчук [50]	Кредит - це позика в грошовій або товарній формі на умовах терміновості, зворотності, платності
І. Шевчук [57]	Кредит - це фінансова угода, що полягає в передачі кредитором позичальникові грошових коштів або інших матеріальних цінностей на певний час, з подальшою виплатою позичальником кредитору відсотка за користування позикою

Враховуючи обов'язкову наявність у кредитних відносинах юридичної складової у табл. 1.2 наведено визначення сутності кредиту з позиції права. У процесі дослідження було визначено, що у вітчизняному законодавстві виокремлюються такі поняття, як «кредит», «позика», «позичка», «запозичення», «кредитна операція». Проте, їх трактування у наведених нормативних актах містить певні суперечності.

Таблиця 1.2

Нормативно-правова сутність кредиту

Нормативний акт	Визначення, що наводиться
1	2
Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 № 435-IV [54]	Визначено поняття: кредит, позика, позичка. За кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти. (ст. 1054) За договором позики одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості (ст. 1046)

Продовження табл. 1.2

1	2
Податковий кодекс України: від 02.12.2010 № 2755-VI [49]	Визначено поняття: кредитор, фінансовий кредит, товарний кредит, податковий кредит, іпотечний житловий кредит, позика

Фінансовий кредит – кошти, що надаються банком-резидентом або нерезидентом, який кваліфікується як банківська установа відповідно до законодавством країни перебування нерезидента, або резидентами і нерезидентами, які мають згідно з відповідним законодавством статус небанківських фінансових установ, а також іноземною державою або його офіційними агентствами, міжнародними фінансовими організаціями та іншими кредиторами – нерезидентами юридичній чи фізичній особі на визначений строк для цільового використання та під процент [54]. Товарний кредит – товари (роботи, послуги), що передаються резидентом або нерезидентом у власність юридичних чи фізичних осіб на умовах договору, що передбачає відстрочення остаточних розрахунків на визначений строк та під процент [54].

Позика – грошові кошти, що надаються резидентами, які є фінансовими установами, або нерезидентами, крім нерезидентів, які мають офшорний статус, позичальнику на визначений строк із зобов'язанням їх повернення та сплатою процентів за користування сумою позики [54].

Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (зі змінами та доповненнями) [10] визначає кредитні операції банків, форми та види банківських кредитів. У сфері господарювання можуть використовуватися банківський, комерційний, лізинговий, іпотечний та інші форми кредиту [10].

Закон України від 7 грудня 2000 року «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III [30] визначає поняття банківський кредит, кредитні операції, консорціумне кредитування.

Банківський кредит – будь-яке зобов’язання банку надати певну суму коштів, будь-яке зобов’язання на придбання прав вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, який наданий в обмін на зобов’язання

боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми.

Також до кредитних операцій належить:

1) здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені;

2) надання гарантій і поручительства та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;

3) придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг);

4) лізинг [30].

Економічна сутність кредиту, який є однією з форм відносин між суб'єктами ринку, виражається в наданні кредитором грошових коштів позичальникам різних категорій (організаціям, фізичним особам). Суть банківського кредиту з позиції кредитора – можливість примноження капіталів, а для позичальника – спосіб відстрочки по оплаті купованих товарів або послуг.

Банківське кредитування є самостійною ліцензованою підприємницькою діяльністю кредитної організації, яка здійснюється за рахунок залучених і власних коштів на свій ризик на умовах платності, терміновості і зворотності, з дотриманням резервних та інших обов'язкових вимог, що забезпечують права учасників кредитування [40, с. 75].

Банківському кредиту притаманний ряд особливостей:

– кредиторами виступають банківські установи, а позичальниками – фізичні особи, юридичні особи та держава;

– банк формує ресурсну базу з депозитів населення, кредитів Національного банку та інших комерційних банків, продажу цінних паперів (векселів і облігацій), а також інших пасивних операцій з метою надання даних грошових коштів у формі кредитних ресурсів фізичним особам, юридичним особам і державі;

– банк здійснює кредитні операцій використовуючи не тільки свої власні кошти (статутний капітал), а й залучені і позикові ресурси;

– банківські кредити юридичним особам сприяють розвитку реального сектора економіки.

Кредитування передбачає використання надбавки (відсотка), яку одержувач позики повинен сплатити за користування позиковими коштами, і часто застосовується підписання страхової угоди для захисту інтересів кредитора при неповерненні виданих коштів.

Кредит як об’єкт дослідження складається з елементів, які тісно взаємодіють один з одним. Елементами кредитування виступають:

– суб’єкти кредитних відносин: кредитор і позичальник;

– об’єкт кредитної угоди [46, с. 312].

Кредитор і позичальник, маючи кредитні відносини, демонструють єдність своїх цілей і інтересів. В рамках кредитних відносин вони можуть мінятися місцями. Крім того, один і той же суб'єкт може виступати одночасно і як кредитор, і як позичальник [2].

Об’єктами кредитної угоди є позичена вартість. Позичена вартість – те, що передається від кредитора до позичальника, і те, що робить свій зворотний шлях від позичальника до кредитора [6]. Повернення позиченої вартості позичальником виступає гарантом збереження прав власності на неї кредитором.

Сутність кредиту також проявляється і в його функціях. Виділяють наступні функції кредитування [6]:

1) Перерозподільна функція реалізовується в процесі передачі тимчасово вільних матеріальних та грошових ресурсів у тимчасове користування;

2) Відтворювальна функція. Кредит має безпосередній вплив на процеси розширеного відтворення як на макро-, так і на мікрорівні;

3) Стимулююча функція. Кредит здійснює стимулюючу дію на виробництво та обіг, сприяє більш економному використанню ресурсів.

Процес кредитування комерційного банку має велике соціально-економічне значення, тому що здійснюється задоволення потреб господарюючих суб’єктів і населення в кредитних грошових коштах для споживчих цілей і розширеного відтворення діяльності економічних агентів [47]. За проведення

кредитних операцій, банки отримують більшу частину своїх доходів, також більшість кредитних операцій супроводжується ризиками, які пов’язані з не поверненням грошових коштів.

Враховуючи роль і значення кредитних операцій для діяльності комерційного банку, можна з упевненістю сказати, що рівень організації кредитного процесу є одним з основних показників всієї роботи банку.

Як економічна категорія кредитна діяльність виражає економічні відносини, що виникають між власниками з приводу перерозподілу тимчасово вільних матеріальних та грошових коштів на умовах повернення і платності [6]. Значення кредитної діяльності характеризується результатами її здійснення для економіки, держави і населення, а також особливостями методів, за допомогою яких можна досягти певних результатів [2]. Результати кредитування є найважливішою частиною економіки. Наприклад, кредит, який надається для поворотного надання коштів, впливає сферу грошового обороту і на процеси виробництва – реалізацію та споживання продукції.

Кредитну діяльність можна представити як систему постійно здійснюваних банківських кредитних операцій (кредитних угод) банком на підставі ліцензії Національного банку України. Кредитна діяльність банку не є самостійною діяльністю: існуючи в рамках банківської діяльності, в нерозривному зв'язку з іншими елементами останньої, вона відображає тільки одну сторону діяльності банку, а саме – розміщення кредитних ресурсів (грошових коштів банку).

Можна виділити наступні сутнісні ознаки кредитної діяльності банку:

– кредитна діяльність – різновид банківської діяльності, є її складовим елементом;

– кредитна діяльність – діяльність, що представляє собою систему постійно здійснюваних кредитних операцій (кредитних угод);

– кредитна діяльність – діяльність, яка пов’язана з розміщенням грошових коштів банку (незалежно від джерела їх формування) від свого імені і за свій рахунок;

– кредитна діяльність, виступаючи різновидом банківської, здійснюється певним суб'єктом (банком або іншою кредитною організацією) на підставі ліцензії Національного банку України.

Суть кредитної діяльності банку виражається через її стратегію і тактику в області отримання та надання кредитів. Кредитна діяльність банку може бути представлена як сукупність наступних елементів [11, с. 56]:

– постановка цілей, відповідно до яких формується кредитний портфель банку;

– регламентація повноважень структурних одиниць банку в процесі видачі, ведення та погашення кредиту;

– список регламентуючих документів;

– ключові правила, що описують порядок роботи з кредитним забезпеченням;

– обмеження операцій з кредитування;

– політика визначення процентних ставок за наданими позиками;

– методики, що визначають порядок оцінки заявок на надання позики;

– опис процесу виявлення проблемних кредитів, їх аналізу та шляхів подолання труднощів, які виникають.

Не можна не погодитися з думкою, коли автори категорично визначають приналежність категорій «кредитна діяльність», «банківська операція» до публічно-правової сфери. Так, О. Доценко визначає, що кредитна діяльність банків як вид банківської діяльності являє собою діяльність з надання учасниками майнового обороту грошових коштів, залучених банками (розміщених організаціями на банківських рахунках і депозитах), засновану на принципах терміновості, зворотності і платності [19]. Разом з тим вчений зауважує, що «категорія «кредитна діяльність» має певне юридичне значення саме у сфері публічно-правових відносин. Обґрунтовується останнє висловлювання тим, що кредитна діяльність банків пов'язана з ризиком виникнення неможливості виконання ними своїх зобов'язань перед власниками банківських рахунків і вкладів в результаті неповернення позичальниками

виданих кредитів. Забезпечення ж вкладників і власників банківських рахунків, на думку О. Доценко, здійснюється Національним банком України в публічно-правовій сфері засобами банківського регулювання та нагляду.

Через встановлені вимоги утворення банками спеціальних резервних фондів, обов'язкових нормативів діяльності банків і кредитних організацій, а також можливі дії Національного банку України, спрямовані на реалізацію контрольних і наглядових його функцій. Б. Луців визначає публічно-правовий аспект категорій «кредит», «кредитна діяльність», які не мають, на його думку, нічого спільного з поняттями «кредит», «кредитний договір», «позикове зобов'язання», що вживаються в цивільному праві [41, с. 184]. Нам же здається, що юридична природа відносини визначається його власним характером, а не порядком забезпечення реалізації контрольних і наглядових функцій Національного банку України. І якщо повстало кредитне зобов'язання, яке побудоване на засадах рівності сторін, воно повинно бути визнано цивільно-правовим, незважаючи на адміністративно-правові методи його захисту.

Будь-яке категоричне висловлювання вчених як на користь публічності, так і приватно-правового характеру кредитних відносин має підкріплюватися достовірною аргументацією, яка заснована на дослідженні правової природи таких відносин. Не можна довести публічний характер будь-якої правової категорії через термінологічний апарат приватного права, так само як і навпаки.

Нормативно-правове забезпечення кредитної діяльності являє собою ряд пов'язаних документів. Ця система може включати в себе наступні основні елементи [1, с. 74]:

– кредитну політику;

– положення про встановлення лімітів на здійснення банківських операцій;

– загальний порядок здійснення кредитних операцій за окремими кредитними продуктами;

– методику оцінки кредитоспроможності юридичних осіб залежно від галузей економіки;

– порядок роботи із заставами, що надаються в якості забезпечення за окремими кредитними продуктами;

– альбом форм типових договорів та інших документів, які пов’язані з кредитною роботою;

– порядок надання та обміну інформацією за кредитними операціями;

– положення про проведення перевірок кредитних операцій;

– порядок роботи з проблемною заборгованістю та інші.

Перераховані вище елементи відносяться до внутрішніх нормативно-правових документів [44, с. 96].

Основою організації кредитної діяльності банку є його кредитна політика. Кредитна політика комерційного банку являє собою сукупність різних факторів, документів і дій, які визначають розвиток комерційного банку в області кредитування всіх своїх клієнтів. Кредитна політика необхідна для визначення завдань і пріоритетів кредитної діяльності банку, коштів і методів їх реалізації, і, звичайно ж, принципів і порядку організації кредитного процесу. Дана політика є обов'язковою умовою розробки системи документів, які регламентують процес кредитування, таким чином, створюється основа організації кредитної роботи Банку відповідно до загальної стратегії його діяльності. Кредитна політика повинна бути гнучкою і допускати варіативність з тим, щоб швидко реагувати на зміни економічних умов і правил, які встановлюються регулюючими органами.

Кредитна політика комерційного банку зобов’язана містити правила реалізації конкретних цілей, а також стандарти та інструкції, які являють собою методичне забезпечення її реалізації.

Кредитна політика завжди розробляється вищим керівництвом банку, природно, в рамках прийнятої стратегії розвитку, кредитним комітетом, а затверджується Правлінням Банку і остаточно приймається Радою директорів. Можна стверджувати, що кредитна політика комерційного банку будується на взаємозв'язку його кредитної стратегії і кредитної тактики [6, с. 79]. Стратегія необхідна для того, щоб можна було правильно визначити основні принципи, пріоритети і цілі конкретного банку на кредитному ринку, а тактика, паралельно

працюючи зі стратегією, має під собою конкретні фінансові інструменти, які використовуються банком для того, щоб провести реалізацію його цілей при здійсненні кредитних угод, правил їх здійснення, і порядок організації кредитної діяльності.

Відштовхуючись від стратегічних цілей і завдань, розробляється, а в подальшому коригується кредитний процес. Перед розробкою кредитного процесу необхідно, щоб його ключові підходи або принципи були зафіксовані в нормативних документах банку. Дані принципи повинні бути міцним фундаментом для вдосконалення кредитної діяльності. Затверджені принципи можуть змінюватися у виняткових випадках, наприклад, в результаті нових вимог регулятивного органу, при зміні стратегії розвитку банку, фінансової кризи.

Кредитування як процес передбачає проходження позичальниками декілька етапів. Сьогодні виділяються наступні етапи в організації банківського кредитування:

1) На підготовчому етапі клієнт подає заявку в банк на отримання кредиту і надає необхідні супровідні документи.

2) На етапі розгляду заявки співробітники банку оцінюють платоспроможність позичальника, вивчають його кредитну історію і виносять вердикт про можливість оформлення ним кредиту.

3) На етапі оформлення документів складається, узгоджується і підписується сторонами ключовий документ – договір кредитування.

4) На етапі контролю співробітники банку відстежують витрачання позикових коштів (при цільових позиках).

5) Після отримання і витрачання грошових коштів позичальникові залишається у встановлені терміни вносити щомісячні платежі в рахунок погашення основного боргу.

Отже, кредитна діяльність є реалізацією кредитних відносин за допомогою певних прийомів і способів, розташованих в певній послідовності і прийняті певним банком.

1.2. Основні принципи та нормативне регулювання кредитної діяльності комерційних банків

Принципи кредитної діяльності комерційних банків – це базові умови надання грошових коштів банківською організацією на користь позичальника. Принципи банківського кредиту є основними правилами, за якими надається кредит кредитором (комерційним банком) позичальнику (юридичній або фізичній особі). До принципів кредитної діяльності відносяться:

– поворотність банківського кредиту – принцип, який передбачає своєчасне повернення грошових коштів, наданих кредитором позичальникові;

– терміновість банківського кредиту – принцип, який передбачає повернення наданого кредиту кредитором позичальникові в жорстко встановлені терміни, зазначені в кредитному договорі;

– платність банківського кредиту принцип, який передбачає сплату відсотка позичальником за надані кредитом кошти згідно з умовами кредитного договору;

– забезпеченість банківського кредиту – принцип, який передбачає надання позичальником застави, застави, гарантії або поруки, з метою відшкодування шкоди кредитору у разі неповернення наданого кредиту позичальником;

– цільове призначення банківського кредиту – принцип, який передбачає використання наданого кредиту позичальником в рамках кредитного договору на цілі, зазначені в кредитному договорі;

– диференційованість банківського кредиту – принцип, який передбачає визначення кредитоспроможності позичальника по ряду критеріїв з метою вибору кредитором самих позичальників і надання їм грошових коштів.

Кредитна діяльність, як і будь-який інший різновид підприємницької діяльності, здійснюється в певних рамках, встановлених законом. Саме встановленням жорстких вимог суб’єктного складу кредитної діяльності, порядку і форм банківського кредитування пояснюється винятковість кредитної

діяльності.

Основним актом, що регулює в нашій країні основи кредитування, є Конституція України [29]. Саме їй належить найвища юридична сила, а також верховенство на всій території нашої держави. Також їй притаманна пряма дія. У ст. 8 Конституція України прямо сказано, що їй повинні в обов'язковому, неухильно, відповідати всі українські закони і будь-які інші прийняті в країні правові акти. Юридичним фундаментом, який визначає зміст інших законодавчих актів, якраз і є Конституція України. В ст. 92 Конституції України визначено, що у віданні України знаходиться встановлення правових основ єдиного ринку; фінансове, валютне, кредитне регулювання, грошова емісія, основи цінової політики; державні економічні служби, включаючи банки. У нашій країні гарантується єдність економічного простору, а також вільне переміщення різних фінансових коштів.

Загальні вимоги до кредитування встановлені в главі 71 Цивільного кодексу України, де визначені загальні положення оформлення договірних відносин між кредитними організаціями та позичальниками, виконання відповідних договорів. Так, зокрема, в ст. 1054 Цивільного кодексу України [5] міститься поняття кредитного договору, яке має загальне тлумачення, що використовується абсолютно для всіх кредитних зобов'язань.

Офіційного визначення кредитної діяльності в законодавстві України немає. Кредитна діяльність, виступаючи різновидом банківської діяльності, є також структурним елементом останньої, через зміст якої тільки й можливо усвідомити сутність кредитної діяльності. В законі України «Про банки та банківську діяльність» визначено, що банківською діяльністю є залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [24]. Не викликає сумніву, що саме ст. 2 визначає зміст банківських операцій, а отже, слід говорити про банківську операцію з розміщення залучених коштів від свого імені та за свій рахунок. Умови ж платності, терміновості і зворотності цього Закону

відповідають загальному змісту кредитної діяльності як діяльності, спрямованої на отримання прибутку.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» банк зобов'язаний при наданні кредитів, зокрема, короткострокових кредитів, що є більш ризиковими та, зазвичай, незабезпеченими, додержуватись основних принципів кредитування, у тому числі перевіряти кредитоспроможність позичальників та наявність забезпечення кредитів, додержуватись встановлених Національним банком України вимог щодо концентрації ризиків [7]. Безпосередньо кредитним операціям банків присвячена стаття 49 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Згідно з цією статтею кредитними вважаються такі операції банків:

– розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик;

– організація купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів;

– здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені;

– надання гарантій і поручительства та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;

– придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг);

– лізинг [24].

Стосовно кредитних відносин Національний банк України може встановлювати обов’язкові для виконання кредитними організаціями нормативи, зокрема щодо ризиків кредитної організації за виданими кредитами, а також висувати інші вимоги до діяльності кредитних організацій.

Закон «Про організацію формування та обігу кредитних історій» визначає правові та організаційні засади формування і ведення кредитних історій, права суб'єктів кредитних історій та користувачів бюро кредитних історій, вимоги до захисту інформації, що складає кредитну історію, порядок утворення, діяльності та ліквідації бюро кредитних історій, встановлюються особливості створення,

ліквідації та реорганізації бюро кредитних історій, а також принципи їх взаємодії з джерелами формування кредитної історії, позичальниками, органами державної влади, органами місцевого самоврядування та Національним банком України.

Інші закони України також регулюють взаємовідносини, які виникають в процесі здійснення діяльності кредитною організацією та позичальником, однак ці закони відносяться до регулювання відносин при споживчому кредитуванні лише побічно і носять скоріше відсильний (декларативний) характер: закон України «Про іпотеку», «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати», «Про споживче кредитування», «Про заставу», «Про валюту і валютні операції» та інші закони України.

Серед нормативно – правових актів Національного банку України, що регулюють кредитні відносини, відносяться:

1) Правила розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит визначають порядок нарахування відсотків пов'язаних з розміщенням грошових коштів клієнтів банку – фізичних і юридичних осіб, як у національній валюті України, так і в іноземних валютах.

2) Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, яке затверджене постановою Національного банку України визначає порядок оцінки банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями (далі - кредитний ризик). Це Положення встановлює мінімальні вимоги до банків щодо визначення розміру очікуваних втрат (збитків) за активними банківськими операціями внаслідок реалізації кредитного ризику.

3) Положення про встановлення вимог до кредитних посередників банків та їх діяльності у сфері споживчого кредитування встановлює організаційно-правові засади діяльності кредитних посередників з надання посередницьких послуг у сфері споживчого кредитування в інтересах кредитодавців – банків,

філій іноземних банків, а також порядок залучення банками посередників у сфері споживчого кредитування.

4) Положення про порядок надання банками Національному банку України інформації щодо договорів, які передбачають виконання резидентами боргових зобов'язань перед нерезидентами-кредиторами за залученими резидентами кредитами, позиками визначає порядок надання банками Національному банку інформації щодо договорів, які передбачають виконання резидентами, що не є банками, боргових зобов'язань перед нерезидентами-кредиторами за залученими резидентами кредитами, позиками.

5) Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні установлює порядок визначення регулятивного капіталу банку та такі економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками.

Чинне банківське законодавство не проводить різниці між коротко- і довгостроковим кредитуванням як за джерелами, так і за методами забезпечення ліквідності. Різні підзаконні акти залишають багато місця для свавілля, хоча вони повинні відображати правові можливості кредитних організацій.

Після визнання Положення Національного банку України «Про кредитування» в 2004 році таким, що втратило чинність, у законодавстві України склалася ситуація, яка викликає досить серйозні ускладнення при його тлумаченні та застосуванні. З одного боку, відповідно до ч. 3 ст. 49 Закону України «Про банки і банківську діяльність» «банк зобов'язаний при наданні кредитів додержуватись основних принципів кредитування, у тому числі перевіряти кредитоспроможність позичальників та наявність забезпечення кредитів, додержуватись встановлених Національним банком України (НБУ) вимог щодо концентрації ризиків». З іншого боку, принципи банківського кредитування фактично втратили своє нормативне закріплення. Наведений зміст ч. 3 ст. 49 Закону лише містить приписи щодо перевірки кредитоспроможності позичальників, наявності забезпечення кредитів, а також обов'язок додержуватись вимог НБУ з приводу концентрації ризиків. Текст статті не

передбачає жодного формулювання змісту самих принципів як основних регулятивних засад банківського кредитування.

Простежується лише певний зв'язок із принципом забезпеченості згідно з його визначенням, викладеним у Положенні Національного банку України про кредитування, що втратило чинність. Крім того, наявне в тексті словосполучення «у тому числі» безперечно підтверджує те, що ч. 3 ст. 49 Закону України «Про банки і банківську діяльність» не лише не передбачає дефініцій принципів кредитування, але й не містить хоча б непрямої вказівки на перелік принципів, яких має додержуватись банк при наданні кредитів. Відсутні відповідні положення і в інших статтях Закону України «Про банки і банківську діяльність», а також в інших законодавчих актах України.

При цьому не можна констатувати, що втрата чіткого нормативного закріплення призвела до скасування регулятивного впливу принципів кредитування та до перенесення відповідного поняття винятково в сферу правової й економічної теорії. По-перше, ч. 3 ст. 49 названого Закону передбачає прямий обов'язок банків додержуватись основних принципів кредитування, що викладений в імперативній формі. По-друге, системне тлумачення положень Закону України «Про банки і банківську діяльність» призводить до висновку, що обов'язок банків додержуватись принципів кредитування не є декларативним положенням та забезпечений можливістю застосування Національним банком України примусових заходів впливу, передбачених ст. 73 вказаного Закону. Викладене також підтверджується позицією Національного банку, який у своїх директивних листах вказує на необхідність посилення контролю за дотриманням основних принципів кредитування [5, с.65].

Таким чином, склалася ситуація, коли банки у своїй кредитній діяльності мають керуватися засадами, перелік і зміст яких чітко не сформульовані навіть на підзаконному рівні та повністю залежить від тлумачення регулятора стосовно конкретних ситуацій, а це в свою чергу негативно впливає на фінансову безпеку банку.

Слід погодитися з позицією законодавця та Національного банку України в тому, що здійснення банківського кредитування має відповідати фундаментальним принципам, які виражають основні організаційні та сутнісні засади цього виду банківської діяльності. Доцільним може бути також визнано встановлення прямої регулятивної дії принципів кредитування, а не лише спеціальних норм, спрямованих на виконання цих принципів. Разом із тим закріплення обов'язку банків додержуватись принципів кредитування та забезпечення виконання цього обов'язку можливістю застосування до банків примусових заходів впливу без законодавчого визначення переліку та змісту відповідних принципів не можна визнати належним регулюванням кредитних відносин. Вважаємо, що таке регулювання прямо суперечить раніше викладеним положенням п. 1 ч. 2 ст. 92, а також положенням ч. 1 ст. 19 Конституції України, згідно з якою ніхто не може бути вимушений робити те, що не передбачено законодавством. На наш погляд, існуючий стан правового регулювання суперечить також інтересам органів банківського нагляду, оскільки правомірність будь-якого рішення про застосування санкцій до банку внаслідок недотримання принципів банківського кредитування є, що найменше, сумнівною без чіткого посилання на норму закону, яка визначає відповідні принципи.

Таким чином, реалізація примусового механізму забезпечення обов'язку банків додержуватись принципів кредитування потребує як мінімум їх перерахування в законі.

Серед внутрішніх документів банку велике значення належить кредитній політиці банку. Кредитна політика комерційного банку – це сукупність факторів, документів і дій, що визначають розвиток комерційного банку в області кредитування своїх клієнтів. Кредитна політика визначає задачі і пріоритети кредитної діяльності банку, засоби і методи їх реалізації, а також принципи і порядок організації кредитного процесу. Вона створює основу організації кредитної роботи банку відповідно до загальної стратегії його діяльності, будучи необхідною умовою розробки системи документів, що регламентують процес кредитування.

Отже, нормативне регулювання кредитної діяльності комерційних банків здійснюється як загальними так і спеціальними нормативними актами.

1.3. Методи оцінки ефективності кредитної діяльності

Термін «ефективність» має загальне значення, а також безліч конкретних в залежності від сфери, в якій вживається. Ефективність в загальному сенсі означає продуктивність використання ресурсів для досягнення тієї чи іншої мети. Тобто ефективність передбачає користь коштів, за допомогою яких можна досягти бажаного. В економіці поняття «ефективність» використовується в різних значеннях, в більшості випадків говорять про економічну ефективність.

Економічна ефективність – це отримання максимально можливих благ від наявних у розпорядженні банку ресурсів. Щоб отримати ці блага, банківська установа повинна постійно зіставляти доходи і витрати, що означає здійснення раціональної діяльності, спрямованої на збільшення вигоди і відповідно на зниження витрат. Рівень економічної ефективності є основним фактором впливу на ряд соціально-економічних завдань, таких як підвищення рівня життя населення, швидке зростання економіки, вдосконалення умов праці і відпочинку, зниження рівня інфляції [8].

Кредитні ресурси в ринковій економіці повинні використовуватися ефективно. Кредитний перерозподіл тимчасово вільних грошових ресурсів підприємствам, які відчувають тимчасову нестачу коштів, забезпечує прискорення обороту коштів у громадському господарстві, безперервність відтворювального процесу, розширення кредитного портфеля банків.

Ефективність кредитної діяльності банків залежить від різних факторів:

– зовнішніх, тобто не залежних від самого банку (зовнішні умови діяльності банку, доступність ресурсів, їх вартість, державна грошово-кредитна політика, специфіка діяльності клієнтури тощо);

– внутрішніх, тобто факторів, на які банк має можливість і повинен впливати (організаційна структура банку, кредитна стратегія і кредитна

політика, організація кредитного процесу в банку тощо).

Оцінка ефективності є на сьогоднішній день основною умовою функціонування будь-якого економічного суб'єкта. При цьому показники ефективності в більшості випадків підміняють показниками ефекту, прибутковості, рентабельності, економії тощо [1].

Блок оцінки потенційної ефективності передбачає аналіз трьох груп показників.

В першу чергу аналізується бренд банку на ринку послуг з кредитування юридичних осіб за допомогою виставлення бальних оцінок, що характеризують час функціонування банку, його частку і позицію на ринку, розглядається стабільність функціонування банку, його лідерство на досліджуваному ринку, наявний рівень зростання кредитування корпоративних позичальників, а також ефективність реклами в збільшенні обсягу кредитування. У другу чергу аналізується група показників, що відображають доступність отримання кредиту і ефективність оформлення кредитної документації. При цьому беруться до уваги термін розгляду кредитної заявки і кількість документів, необхідне для її оформлення, мінімальний термін функціонування позичальника на ринку, а також необхідність поруки і застави по кредиту. Для оцінки ефективності оформлення кредитної документації пропонується використовувати показники швидкості її оформлення і ступінь стандартизації кредитних і супутніх договорів по кредитних продуктах одного виду.

Блок оцінки поточної ефективності банківського кредитування юридичних осіб передбачає два підетапи. Спочатку оцінюється ефективність на етапі видачі кредиту, що передбачає розгляд швидкості видачі кредитних ресурсів при надходженні кредитної заявки, перевірку цільового використання кредиту позичальником на етапі видачі та формальну перевірку факту надходження від клієнта оригіналів документів.

На другому під етапі аналізується ефективність моніторингу фінансового стану клієнта. Необхідно провести перевірку наявності у банку вимог поточного контролю за кредитами, в тому числі посилюються вимоги до моніторингу

фінансового стану клієнтів при погіршенні загальноекономічної ситуації, а також перевірити факт відповідності кредитних досьє позичальників пропонованим банком вимогам. З позиції управління та мінімізації ризиків кредитної діяльності доцільно уточнити, чи визначено рівень ризиків, прийнятний для банку і чи відповідають дані ступеня ризику системі оцінки ризиків – внутрішньобанківській, що використовується банком. Також важливим є факт періодичного перегляду ризиків та виявлення тенденцій їх зміни: в умовах постійно змінюють макроекономічних і мікроекономічних факторів, що впливають як на банківський сектор в цілому, так і на його кредитну підсистему зокрема даний захід дозволяє оперативності вносити зміни в систему ризик-менеджменту, що сприятливо позначається на мінімізації ризиків. Крім виявлення самого факту перегляду ризиків, необхідно встановити, чи змінюються вимоги щодо інтенсивності моніторингу позик залежно від змінюється ступеня ризику, присвоєної позиці.

Блок оцінки фактичної ефективності банківського кредитування юридичних осіб передбачає аналіз п’яти груп показників. До першої групи належать структурні показники портфеля кредитів юридичним особам, найважливішими з яких є відношення обсягу непогашених кредитів юридичним особам до сукупних активів і сукупного кредитного портфелю банку, дюрація платежів за кредитами і дюрація портфеля кредитів юридичним особам, відношення обсягу кредитів, виданих за фіксованою і за плаваючою процентною ставкою до сукупного кредитного портфеля банку, а також визначення частки процентних доходів за даним видом кредитів у загальній сумі процентних доходів банку.

У тому числі необхідно проаналізувати обсяги кредитування, ранжирувані за термінами та обсяги прострочених платежів, ранжирувані за термінами, що дозволить виявити як пріоритетні, так і проблемні з позиції термінів кредитування юридичних осіб групи.

Друга група передбачає аналіз якості кредитного портфеля, заснований на показниках, встановлених в законодавчому порядку Інструкцією Національного

банку України «Про обов'язкові Нормативи банків». Найважливішими з них є:

– максимальний розмір ризику на одного позичальника або групу пов'язаних позичальників (норматив Н6) у відсотках від власних коштів (капіталу) банку, його максимально допустиме значення становить 25 %;

– максимальний розмір великих кредитних ризиків (норматив Н7) встановлюється як процентне співвідношення сукупної величини великих кредитних ризиків і власних коштів (капіталу) банку, його максимально допустиме значення становить 800 %;

– максимальний розмір кредитного ризику на одного акціонера (норматив Н9), розмір якого не повинен перевищувати 20% [2].

Третя група пов’язана з показниками ефективності управління ризиками кредитування юридичних осіб, до яких відносяться відношення витрат на управління кредитними ризиками до обсягу портфеля кредитів юридичним особам, величина неопераційних витрат, що припадають на одну кредитну заявку і обсяг кредитів юридичним особам під контролем ризик менеджменту на одного співробітника. Четверта група передбачає оцінку існуючої в банку системи оцінки кредитоспроможності, застосовуваної відносно юридичним осіб.

П’ята група передбачає перевірку наявності методики оцінки фактичного ступеня ризику по портфелю кредитів юридичним особам. Оцінку фактичного ступеня ризику по портфелю кредитів юридичним особам пропонується проводити в три етапи. На першому етапі оцінюється фактична ступінь ризику по портфелю позик на основі кількості несвоєчасно оплачених кредитів шляхом розподілу позик на групи кредитних послуг і визначення частки простроченої заборгованості в кожній групі; виявлення наявності сезонних коливань і коригування на дану величину часток простроченої заборгованості; порівняння фактичної частки неоплачених своєчасно позик із запланованою величиною і визначення групи кредитних послуг, за якими перевищено норматив втрат, і тієї частки, яку вони займають у портфелі. В результаті визначаються групи кредитних послуг з високим ступенем ризику та їх частка в загальній сукупності кредитів юридичним особам. В результаті зіставлення із запланованими

втратами визначається збиток.

На другому етапі оцінюється ступінь диверсифікації портфеля кредитів, наданих юридичним особам. В рамках даного етапу визначається середній розмір позик, за якими платежі проводяться своєчасно і за якими виплати здійснюються з порушенням термінів; зіставляється середній розміру позик, за якими виплати проводяться без порушення термінів, і непогашених в строк позик; далі проводяться описані вище заходи в розрізі груп кредитних послуг; визначається максимальна частка одного кредиту в портфелі позик або в групі кредитних послуг. За підсумками другого етапу визначається ймовірність подальшого збільшення ризику по портфелю кредитів юридичним особам.

І на завершальному третьому етапі оцінки фактичного ступеня ризику по портфелю кредитів юридичним особам проводиться оцінка ефективності організації роботи Банку зі збору простроченої заборгованості. Для цього в залежності від тривалості простроченого боргу вся сукупність кредитів розділяється на групи, наприклад, кредити, за якими протягом місяця немає платежів, протягом 2-х місяців, 3-х місяців, 4-х місяців немає платежів, і вони підлягають списанню; визначаються групи кредитних послуг, за якими велика частина платежів повертається протягом одного-двох місяців після порушення термінів оплати.

В результаті завершального етапу оцінки фактичного ступеня ризику по портфелю кредитів юридичним особам визначаються групи кредитних послуг, за якими позики погашаються, але з порушенням термінів.

Зростаючі витрати посилюють конкуренцію між банками, яка стрімко трансформується в конкуренцію технологій постачання кредитних продуктів і їх доведення до споживачів. У цих умовах у виграші виявляються ті банки, які оперативно і своєчасно реагують на зміни середовища, грамотно оцінюють ефективність різних сфер своєї діяльності, кваліфіковано керують банківськими ризиками, оптимізують свої бізнес-процеси, що з сукупності призводить до підвищення ефективності їх функціонування на ринку банківським послуг.

Результативним показником діяльності банку є величина одержаного

прибутку. Рівень окупності прибутком статутного і загального капіталу, активів (у тому числі дохідних), а також витрат банку характеризує їх рентабельність.

Оскільки в сучасних умовах витрати часто зростають незалежно від рівня господарської фінансової діяльності банку, а під впливом погіршення загальної економічної ситуації в державі, то прибуток, який часто за масою невисокий, не може характеризувати рівень окупності. Тому рівень ефективності управління банком необхідно визначати поряд з прибутком і доходом.

Загальний рівень рентабельності розраховується за формулою 1.1.

$$К_1 = \frac{П_б}{Д_з}, \quad (1.1)$$

де Пб – розмір балансового прибутку;

Дз – дохід

Рентабельність активів розраховується за формулою 1.2:

$$R_а = \frac{ЧП}{А_{заг}}, \quad (1.2)$$

де ЧП – чистий прибуток

$А_{заг}$ – середньорічні активи

Рентабельність дохідних активів розраховується за формулою 1.3.

$$R_{дакт} = \frac{ЧП}{А_{дох}}, \quad (1.3)$$

де ЧП – чистий прибуток

$А_{дох}$ – середньорічні дохідні активи

Рентабельність загального капіталу розраховується за формулою 1.4.

$$R_{заг.кап} = \frac{ЧП}{К_{заг}}, \quad (1.4)$$

де ЧП чистий прибуток

$К_{заг.кап.}$ – середньорічний загальний капітал

Рівень рентабельності статутного капіталу розрахуємо за формулою 1.5

$$R_{ст.кап} = \frac{ЧП}{К_{стат}}, \quad (1.5)$$

де ЧП чистий прибуток

$К_{стат.кап.}$ – середньорічний статутний капітал

Оцінка використання кредитних ресурсів може проводитися з застосуванням ряду критеріїв, що характеризують ефективність кредитної політики банку в цілому.

Відсоток маржі. Показник чистої процентної маржі розраховується за такою формулою:

$$\%\ \text{Маржа} = \frac{(\text{Пд} - \text{Пр})}{\text{СА}} * 100\%, \quad (1.6)$$

де Пд – відсоток за позиками, отриманий банком при розміщенні коштів;

Пр – відсоток, виплачений власникам коштів на депозитних рахунках;

СА – середня величина дохідних активів.

Показник відсоткової маржі показує різницю між отриманими і сплаченими відсотками безпосередньо впливає на рентабельність комерційного банку. Величина, аналіз зміни даного показника важливі для прийняття адекватних управлінських рішень [12, с. 67].

Чистий спред:

$$\text{Спред} = \frac{\text{Пд}}{\text{К}} * 100\% - \frac{\text{Пр}}{\text{Д}} * 100\%, \quad (1.7)$$

де Пд – відсоток за позиками, отриманий банком при розміщенні коштів;

Пр – відсоток, виплачений власникам коштів на депозитних рахунках;

К – сума розміщених кредитів за період;

Д – сума залучених депозитів за період.

Показник чистого спреду та показник процентної маржі є одними з декількох найважливіших показників оцінки прибутковості комерційного банку [46, с. 387].

Як видно з формул, в розрахунок показників входить кредитний відсоток, який відіграє важливе значення при формуванні кредитної політики. Аналізу банківських відсотків приділяється особлива увага, оскільки відсотки – основне джерело операційних доходів банку (відсотки отримані) і основне джерело операційних витрат банку (відсотки сплачені).

3) Прибутковість кредитних операцій розраховується діленням прибутку

від кредитних операцій на середні залишки кредитних вкладень:

$$П = \frac{\text{Прибуток від кредитних операцій}}{\text{Середні залишки кредитних вкладень}}, \quad (1.8)$$

Цей коефіцієнт свідчать про те, скільки отримано доходу (прибутку) від кредитних операцій на кожну гривню, вкладену в активи. Зростання показника прибутковості швидшими темпами порівняно з показником дохідності свідчить про зростання ефективності кредитних вкладень.

4) Частка доходів від надання кредитів у загальній сумі доходів ($Ч_{КР}$) розраховується діленням доходу від надання кредитів ($Д_{КР}$) на загальну суму доходів банку ($Д_{ЗАГ}$):

$$ЧКР = \frac{Д_{КР}}{Д_{ЗАГ}}, \quad (1.9)$$

Цей коефіцієнт показує питому вагу доходів, отриманих банком від надання кредитів порівняно з доходами від інших операцій. Якщо коефіцієнт питомої ваги кредитних доходів вищий коефіцієнта питомої ваги кредитів у дохідних активах, це свідчить про те, що ефективність кредитних операцій вища, ніж ефективність інших банківських операцій [3].

5) Для порівняльного аналізу ефективності роботи працівників кредитних відділів різних банків або філій банку можна розрахувати показник продуктивності праці як відношення доходу від кредитних операцій до середньо облікової чисельності працівників кредитного відділу

$$Дпр = \frac{\text{Доходи від кредитних операцій}}{\text{Середньооблікова чисельність працівників кредитного відділу}}, \quad (1.10)$$

Остаточний висновок про ефективність використання кредитних ресурсів отримання вичерпного уявлення про ефективність кредитної політики можна зробивши розрахунок даних показників на декілька звітних дат.

В процесі аналізу також порівнюють темп зростання кредитів порівнюють з темпами зростання сукупних активів. Отриманий показник називають коефіцієнтом випередження:

$$К_{_вип} = \frac{\text{Тзросткредитів}}{\text{Тзростзагальнихактивів}} \quad (1.11)$$

Цей коефіцієнт показує, у скільки разів зростання середніх залишків

позикових активів перевищує зростання сукупних активів. Значення цього коефіцієнта більше ніж 1 свідчить про активну роботу комерційного банку в сфері кредитних операцій.

Крім аналізу динаміки кредитних вкладень банку необхідний також їх якісний аналіз, який передбачає детальне дослідження кожної кредитної угоди, об'єкта кредитування, строків, сум можливих ризиків, забезпечення кредиту та ін. Узагальнення цієї інформації дає можливість зробити висновки про якість кредитного портфеля. Тому після аналізу змін у структурі кредитного портфеля за названими критеріями проводиться основний етап його аналізу — аналіз якості кредитного портфеля.

Отже, ефективність кредитної діяльності банку аналізується за допомогою багатьох показників в тому числі таких як рентабельність, дохідність, прибутковість кредитних операцій, питома вага доходів від надання кредитів у загальній сумі доходів тощо.

Висновки до розділу 1

В першому розділі дипломної роботи проведено дослідження теоретичних основ ефективності кредитної діяльності банку. В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Розглянувши економічну сутність кредитної діяльності банку встановлено, що кредитна діяльність виражає економічні відносини, що виникають між власниками з приводу перерозподілу тимчасово вільних матеріальних та грошових коштів на умовах повернення і платності. Суть кредитної діяльності банку виражається через її стратегію і тактику в області отримання та надання кредитів.

2. Нормативне регулювання кредитної діяльності комерційних банків здійснюється як загальними так і спеціальними нормативними актами. Офіційного визначення кредитної діяльності в законодавстві України немає. Кредитна діяльність, виступаючи різновидом банківської діяльності, є також

структурним елементом останньої. Найважливішими законодавчими актами, що регулюють кредитну діяльність є Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про банки і банківську діяльність», нормативно-правові акти Національного банку України.

3. Ефективність методів кредитування в банках оцінює ефективність прийнятих управлінських рішень і ефективність діяльності, це досягається на основі системного аналізу фінансових результатів і фінансового стану кредитної організації. Правильно сплановане і проведене управління кредитуванням в банках – це головний показник підвищення ефективності кредитних операцій.

РОЗДІЛ 2
ЗДІЙСНЕННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

2.1. Загальна економічна характеристика АТ КБ «ПриватБанк»

АТ КБ «ПриватБанк» є універсальним Банком з фокусом на роздрібний сегмент, активно просуваючи послуги для малого та середнього бізнесу та вибірково працюючи в корпоративному секторі. АТ КБ «ПриватБанк» здійснює свою діяльність відповідно до ліцензії Національного банку України (НБУ) з березня 1992 року. Станом на 31 грудня 2020 року АТ КБ «ПриватБанк» має 26 філій і 1 690 функціонуючих відділень в Україні та філію на Кіпрі.

Генеральна мета банку: Бути лідером в Україні з надання населенню та юридичним особам платіжних та інших банківських послуг з переходом від обслуговування у відділеннях банку до навчання клієнтів використання дистанційного інструментарію банківського обслуговування.

Місія банку: надавати банківські послуги з найкращою якістю обслуговування на прозорих і справедливих умовах усім жителям і компаніям країни [58].

Єдиним акціонером ПАТ КБ «Приватбанк», якому належать 100% акцій Банку, є держава в особі Міністерства фінансів України [58].

ПАТ КБ «Приватбанк» через масштаби своєї діяльності продовжує залишатись стратегічним інтересом Держави Україна. Участь держави у капіталі ПАТ КБ «Приватбанк» забезпечує основу для стабільного функціонування банківської системи. Стратегічну роль ПАТ КБ «Приватбанк» для держави підтверджують факти докапіталізації Банку на 107 млрд. грн. у грудні 2016 року, на 9,8 млрд. грн. – у лютому 2017 року, на 22,5 млрд. грн. – влітку 2017 року, і на 16 млрд. грн. – у грудні 2017 року. Після націоналізації ключовий акціонер Банку на практиці довів свою спроможність докапіталізовувати Банк у необхідних обсягах, чим підтвердив свій високий рівень зовнішньої підтримки

[58].

Аналіз судових спорів, які тривають навколо процедури націоналізації ПАТ КБ «ПриватБанк», показав, що у більшості випадків основні претензії позивачів стосуються процедури націоналізації та визнання кола пов'язаних осіб. Частина судових спорів може створити додаткове навантаження на зобов'язання Банку, але Банк має достатньо ліквідних коштів та гарантовану підтверджену на практиці підтримку від акціонера для того, щоб вказані ризики не впливали на його довгостроковий кредитний рейтинг.

ПАТ КБ «ПриватБанк» у своїй діяльності керується Законами України, виконує вимоги нормативних актів НБУ, застосовує єдині правила бухгалтерського обліку в банках на базі комплексної автоматизації та комп’ютеризації, подає в НБУ звітність та інформацію в установлених ним об’ємах і формах. Банк додержується економічних нормативів, установлених НБУ.

Основними джерелами фінансування діяльності банку є власний капітал, кошти залучені від фізичних і юридичних осіб, а також кошти, залучені на внутрішньому та зовнішньому ринках капіталів. Емітент регулярно збільшує капітал за рахунок коштів власників та капіталізації отриманих прибутків. У разі необхідності для регулювання ліквідності емітент залучає додаткові кошти на внутрішньому та зовнішньому ринках в залежності від ситуації на ринках та вартості ресурсів [58].

Стратегічна (генеральна) мета ПАТ КБ «ПриватБанк» базується на визначенні клієнта як центру уваги банку. Місією ПАТ КБ «ПриватБанк» є забезпечення підприємств усіх форм власності та населення професійним і комфортним банківським сервісом через надання якісних послуг із метою сприяння становленню та розвитку бізнесу клієнтів.

Організаційна структура банку і його мережа, забезпечують втілення в життя єдиної системи в сфері грошово-кредитного обігу і спрямована на ефективне функціонування.

Органами управління АТ КБ «ПриватБанк» є загальні збори учасників,

спостережна рада, правління (рада директорів) банку. Вищим органом управління загальні збори учасників. Повноваження і порядок роботи спостережної ради ПАТ КБ «ПриватБанк» визначаються статутом банку чи положенням про раду банку, що затверджуються загальними зборами учасників банку. Спостережна рада банку обирається загальними зборами учасників з числа учасників банку або їх представників. Безпосереднє керівництво поточною діяльністю комерційного банку здійснює правління, яке є виконавчим органом банку. Правління підзвітне загальним зборам учасників і спостережній раді банку.

10 грудня 2020 року на засіданні рейтингового комітету РА «Стандарт-Рейтинг» було прийняте рішення про оновлення рейтингів АТ КБ «ПриватБанк» (код ЄДРПОУ 14360570) за національною шкалою:

– Довгостроковий кредитний рейтинг АТ КБ «ПриватБанк» за національною шкалою на рівні uaAA. Банк або окремий борговий інструмент з рейтингом uaAA характеризується дуже високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами.

– Короткостроковий кредитний рейтинг АТ КБ «ПриватБанк» за національною шкалою Агентства на рівні uaK1.

– Рейтинг депозитів АТ КБ «ПриватБанк» підтверджено на рівні ua.1 за шкалою РА «Стандарт-Рейтинг».

Міжнародні рейтинги АТ КБ «ПриватБанк» зарубіжних рейтингових агентств наведемо в табл. 2.1

Таблиця 2.1

Міжнародні рейтинги АТ КБ «ПриватБанк» у 2020 році

Показник	Рейтинг
1	2
Довгостроковий рейтинг за національною шкалою	uaAA
Короткостроковий кредитний рейтинг	uaK1
Рейтинг депозитів	ua.1
Fitch Ratings	
Довгостроковий рейтинг за національною шкалою	AA (ukr)/Stable
Рейтинг стійкості	b

Продовження табл. 2.1

1	2
Довгостроковий рейтинг РДЕ в іноземній валюті	B/Stable
Довгостроковий рейтинг РДЕ в національній валюті	B/Stable
Короткостроковий рейтинг РДЕ в іноземній валюті	B
Рейтинг підтримки	4
Рівень підтримки довгострокового РДЕ	B
Moody's (рейтинги визначаються на основі публічної інформації)	
Базова оцінка кредитоспроможності (BCA)	b3
Скоригована базова оцінка кредитоспроможності (Adjusted BCA)	b3
Довгострокові депозити (іноземна валюта)	B3/Stable
Довгострокові депозити (національна валюта)	B3/Stable
Довгострокова оцінка ризику контрагента	B2(cr)
Довгостроковий рейтинг ризику контрагента (іноземна валюта)	B2
Довгостроковий рейтинг ризику контрагента (національна валюта)	B2

Джерело: за даними АТ КБ «ПриватБанк» [58]

Розглянемо сильні та слабкі сторони діяльності комерційного банку ПАТ КБ «ПриватБанк» (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2

SWOT – аналіз АТ КБ «ПриватБанк»

Сильні сторони	Слабкі сторони
– диверсифікована клієнтська база, що дозволяє мінімізувати фінансові ризики; – кваліфікований персонал та значний накопичений досвід; – наявність розроблених бізнес-процесів продажу банківських продуктів, що дозволяє обслуговувати значні клієнтські потоки; – розвинута регіональна мережа з єдиними стандартами обслуговування; – високий рівень автоматизації процесів та технологічність банку; – бренд та репутація; – отримані міжнародні рейтинги	– нерозвинена мережу своїх філій – кадрова політика: текучість кадрів на нижчих посадах; – низька зацікавленість рядових співробітників в розвитку банку
Можливості	**Загрози**
– Кредитування фізичних осіб: розширення ринку споживчих кредитів – Кредитування юридичних осіб, інвестування: зростання інвестиційної активності підприємств	- Ризикованість: високі темпи зростання не лише об'ємів кредитування, але і ризикованості даних операцій. - Зростання рівня конкуренції на ринку - Політична ситуація в країні - Інфляція - Covid-19

Таким чином АТ КБ «ПриватБанк» має сильні і слабкі сторони, які зазначені у таблиці 2.1., проаналізувавши які можна визначити можливості, які

постають перед банком можливості та загрози, яких слід остерігатись, основною серед яких, на нашу думку, є ризикованість.

Наглядовою радою та Правлінням АТ КБ «ПриватБанк» особлива увага приділяється розвитку діяльності з управління фінансово-економічної безпеки банку та мінімізація ризиків за допомогою визначення підходів до оцінки їхніх кількісних параметрів і вироблення методів управління ризиками, а також упровадження практичних заходів щодо утримання ризику на рівні, що не загрожує інтересам кредиторів і вкладників, стабільності банку в цілому.

Стратегічною метою банку є управління співвідношенням прибутковості/ризиків. Традиційний підхід до управління ризиками ґрунтується на виконанні регулятивних вимог Національного банку України, а також на апробації та упровадження «кращої світової практики» в частині оцінки й управління ризиками. Правління АТ КБ «ПриватБанк» розуміє, що для забезпечення високих темпів росту розвитку Банку потрібний розгляд ризиків у зв'язку із прибутковістю відповідно до поставлених акціонерами завданнями.

Основна стратегічна мета ризик-менеджменту – розвиток кількісної оцінки ризику з метою більш ефективного управління ризиками конкретних банківських операцій, а також контроль рівня загального ризику АТ КБ «ПриватБанк» для зменшення його негативного впливу на інвестований акціонерами капітал.

Основне завдання ризик-менеджменту – профілактика виникнення ризиків, мінімізація збитку, заподіяного ризиками, максимізація додаткового прибутку, одержуваного в результаті управління ризиками.

Це завдання в АТ КБ «ПриватБанк» реалізується за допомогою:

- вивчення можливих наслідків діяльності в ризиковій ситуації та ідентифікація реальних ризиків для чіткого визначення об'єктів управління в усіх сферах діяльності Банку;
- розробки заходів, що не допускають, запобігають або зменшують розмір збитку від впливу до кінця не врахованих ризикових факторів, непередбачених обставин за допомогою аналізу негативного впливу

«критичних» сценаріїв на діяльність Банку в цілому;

– реалізації такої системи адаптації та толерантності до ризиків, за допомогою якої можуть бути не тільки нейтралізовані або компенсовані негативні ймовірні результати, але й максимально використані шанси на одержання високого доходу.

Банк постійно модифікує та поліпшує політику і системи управління ризиками для відображення змін кон'юнктури ринку та продуктів.

Активний розвиток віддаленого обслуговування дозволяє АТ КБ «Приватбанк» скорочувати філіальні мережі. Станом на 01.01.2021 «ПриватБанк» мав 1717 відділень. За цим показником він поступається лише Ощадбанку. Протягом 2018 року відбулось скорочення кількості відділень на 222 установи, а за 4 роки – на 871 відділення (рис. 2.1). При цьому АТ КБ «ПриватБанк» в 2019 році модернізував свої відділення: незважаючи на цифровий прогрес, фізичні офіси АТ КБ «ПриватБанк» потрібні.

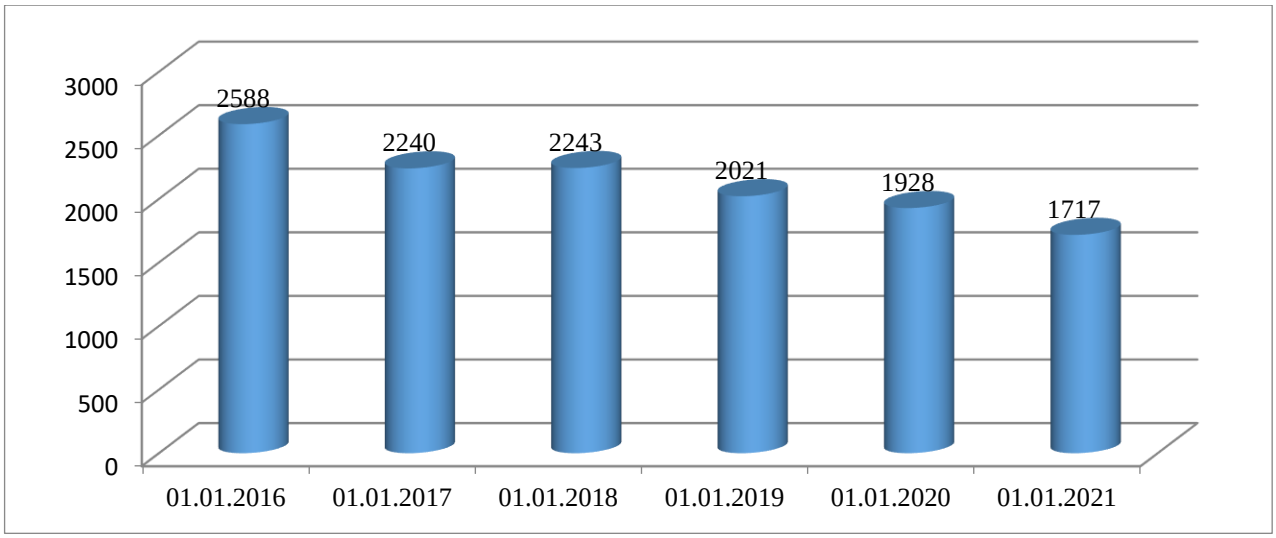

Рис. 2.1 – Кількість відділень АТ КБ «ПриватБанк» за 2016-2020 роки

Джерело: за даними АТ КБ «ПриватБанк» [58]

Відділення все ще залишається основним способом ідентифікації клієнтів. Більш того, деякі категорії клієнтів хочуть обслуговуватися особисто у співробітників банку. Найчастіше це стосується проведення касових операцій, міжнародних переказів, отримання готівки. Клієнт українського ринку – не тільки молодий представник IT, мета якого – оплатити комунальні послуги он-

лайн. Є велика кількість інших категорій клієнтів: від пенсіонерів до VIP-клієнтів, які потребують прямого обслуговуванні в банківських відділеннях.

АТ КБ «ПриватБанк» розраховує нормативні коефіцієнти ліквідності, встановлені Національним банком України на щоденній основі. Ці нормативи включають:

– норматив короткострокової ліквідності (Н6), який розраховується як відношення ліквідних активів до зобов'язань зі строком погашення до одного року. Цей норматив складав 92,92% на 31 грудня 2020 року (на 31 грудня 2019 року: 100,41%) при встановленому НБУ значенні нормативу не менше 60%

– коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB) та в іноземній валюті (LCRIB). Цей норматив складав 278,23% за всіма валютами (LCRBB) та 218,18% в іноземній валюті (LCRIB) на 31 грудня 2020 року (на 31 грудня 2019 року: 268,26% та 307,71% відповідно) при встановленому НБУ значенні нормативу не менше 100% за всіма валютами (LCRBB) та в іноземній валюті (LCRIB) (на 31 грудня 2019 року: не менше 100% за всіма валютами (LCRBB) та 100% в іноземній валюті (LCRIB) (рис. 2.2);.

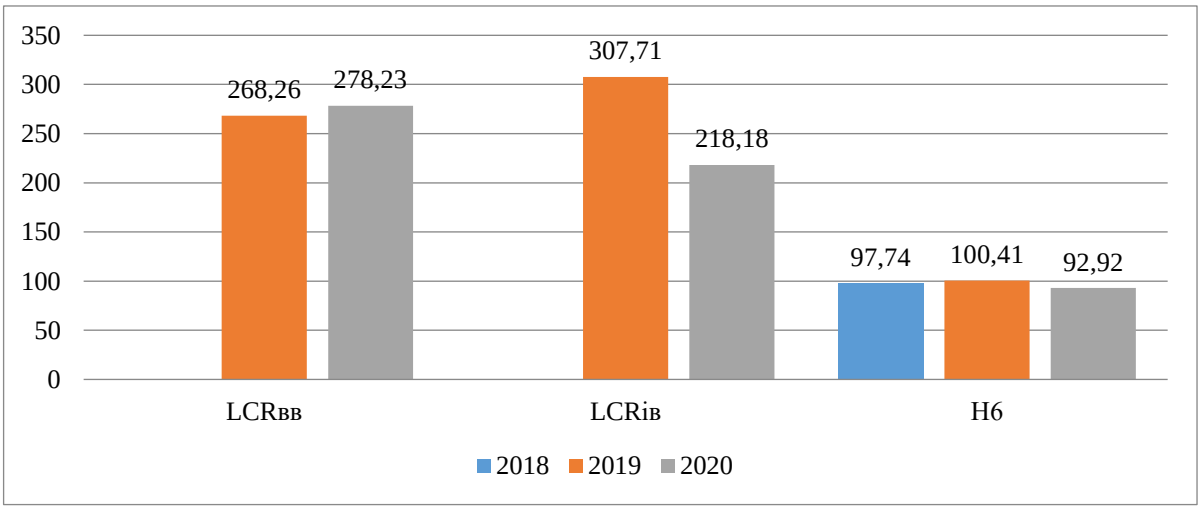

Рис. 2.2 – Нормативні коефіцієнти ліквідності АТ КБ «ПриватБанк», встановлені Національним банком України за 2018-2020 роки

Джерело: за даними АТ КБ «ПриватБанк» [58]

Таким чином, АТ КБ «ПриватБанк» підтримував дуже хороший запас нормативів ліквідності.

Розглянемо основні балансові показники АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2020 роки в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Основні балансові показники АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2020 роки

Актив	Рік			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
	2018	2019	2020	2020/ 2018	2020/ 2019	2020/ 2018	2020/ 2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	27 360	45 894	49 911	22 551	4 017	182,4	108,8
Заборгованість банків	0	27 118	25059	25 059	-2 059	-	92,4
Кредити та аванси клієнтам	50140	59 544	55021	4 881	-4 523	109,7	92,4
Інвестиційні цінні папери:	86 244	84680	100 750	14 506	16 070	116,8	119,0
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток							
- наявні для продажу							
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	79 299	66 602	119196	39 897	52 594	150,3	179,0
- утримуються до погашення							
- за амортизованою собівартістю	14 538	875	1 715	-12 823	840	11,8	196,0
Вбудовані похідні фінансові активи							
Передоплата з поточного податку на прибуток	184	2257	6660	6 476	4 403	3619,6	295,1
Інвестиції в дочірні та асоційовану компанію	30	155	30	0	-125	100,0	19,4
Інвестиційна нерухомість	3 340	3 379	2 933	-407	-446	87,8	86,8
Приміщення, вдосконалення орендованого майна, обладнання та нематеріальні активи	3 793	4 764	5 894	2 101	1 130	155,4	123,7
Інші фінансові активи	2 743	2 210	3 448	705	1 238	125,7	156,0
Інші активи	8 899	9 285	8 900	1	-385	100,0	95,9

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя	1 361	1 244	1 228	-133	-16	90,2	98,7
Активи, утримувані для продажу	117	-	-	-117	0	0,0	-
ВСЬОГО АКТИВІВ	278 048	309 723	382 525	104 477	72 802	137,6	123,5

Джерело: за даними АТ КБ «Приватбанк» [58]

За даними табл. 2.2 активи АТ КБ «ПриватБанк» в 2020 році становили 382525 тис. грн (123,5%), що на 72802 млн. грн (137,6%) більше у порівнянні з 2019 роком та на 104477 млн. грн більше у порівнянні з 2018 роком. Протягом досліджуваного періоду всі активи збільшувалися. Найбільше зростання спостерігається грошових коштів та їх еквівалентів та обов'язкових резервів (на 182,4%).Тенденцію до зменшення мають активи інвестиційної нерухомості (87,8%) та майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя (90,2%).

Номінальна зареєстрована вартість випущеного акціонерного капіталу АТ КБ «ПриватБанк» станом на 31 грудня 2020 року складала 206 060 мільйонів гривень (на 31 грудня 2019 року: 206 060 мільйонів гривень). Загальна кількість ухвалених до випуску простих акцій складала 735,93 мільйони акцій (на 31 грудня 2019 року: 735,93 мільйони акцій) номінальною вартістю 280 гривень за акцію (на 31 грудня 2019 року: 280 гривень за акцію). Всі випущені прості акції повністю оплачені та зареєстровані. Кожна проста акція мала один голос при голосуванні.

Загальні резерви та інші фонди, створено у відповідності до вимог законодавства України, у сумі 8 481 мільйонів гривень (на 31 грудня 2019 року: 6 850 мільйонів гривень). Банк зобов'язаний створювати резервний капітал шляхом відрахування суми з нерозподіленого прибутку до складу резерву, що не підлягає розподілу. Сума до відрахування кожного року розраховується як чистий прибуток за попередній рік до виплати дивідендів власникам простих акцій у розмірі не менше 5% прибутку за поточний період, поки резервний капітал не досягне 25% регулятивного капіталу АТ КБ «ПриватБанк».

Отже, АТ КБ «ПриватБанк» в 2020 році був дуже добре забезпечений регулятивним капіталом та ліквідністю, банк має високий рівень зовнішньої підтримки від акціонера в особі Держави Україна.

2.2. Аналіз формування кредитного портфелю банку

Сьогодні кредитний портфель виступає певним критерієм, що дозволяє судити про якість кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк» та прогнозувати результат кредитної діяльності звітного періоду.

Кредитний портфель являє собою цілеспрямовано сформовану відповідно до певної кредитної стратегією сукупність вкладень в кредитуються об'єкти, в тому числі і вже прострочену заборгованість. Виходячи з цього, при формуванні оптимального кредитного портфеля слід прагнути до реалізації розробленої кредитної політики шляхом підбору найбільш ефективних і надійних кредитних вкладень, що потрапляють під систему лімітів кредитування самої кредитної політики.

Формування кредитного портфеля є одним з основоположних моментів в діяльності АТ КБ «ПриватБанк», що дозволяє більш Чітко виробити тактику і стратегію розвитку комерційного банку, його можливості кредитування клієнтів і розвитку ділової активності на ринку. Кредитний портфель служить головним джерелом доходів банку і одночасно – головним джерелом ризику при розміщенні активів. Від структури і якості кредитного портфеля в значній мірі залежить стійкість банку, його репутація, фінансові результати. оптимальний, якісний кредитний портфель впливає на ліквідність банку і його надійність. В основі управління якістю портфеля лежить його оцінка на постійній основі і управління ліквідністю, ризиком і прибутковістю, які працюють в якості єдиної системи.

Процес кредитування складається з ряду стадій. Слід зазначити, що не існує єдиних стандартів в кредитуванні, тому що сама процедура кредитування може істотно відрізнятися не тільки в різних банках, але і в межах одного банку

по різним сегментам або кредитними продуктами. Наприклад, кредитування інвестиційного проекту малого підприємства потребує не тільки збору великого пакету документів для видачі кредиту, а й залучення більшої кількості служб банку (юридична служба, служба оцінки тощо), а також відбувається ускладнення процесу документального оформлення кредитної операції (нотаріальне оформлення договорів, внесення інформації щодо заставного майна в різні реєстри обтяження, доробка кредитних договорів в частині внесення різних ковенант і обмежувальних умов тощо). У той же час в кредитуванні на невеликі суми процес кредитування здійснюється за досить спрощеною схемою, а сам процес аналізу за допомогою кредитного скорингу, оформлення угоди та видачі кредиту (кредитної картки) може займати від 15 хвилин до декількох годин.

У більшості випадків процес банківського кредитування АТ КБ «ПриватБанк» включає в себе наступні етапи кредитування (рис.2.3)

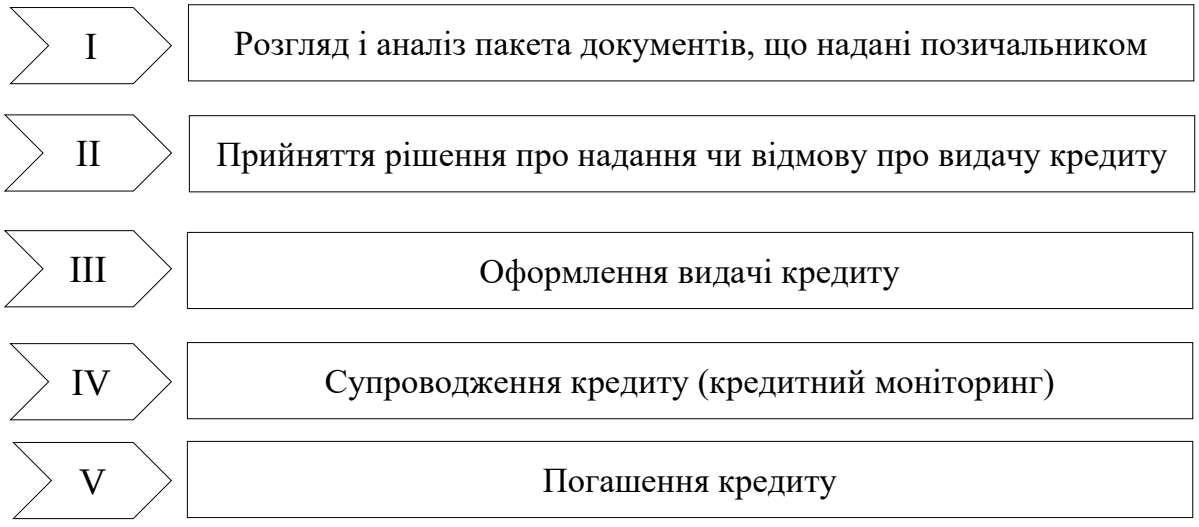

Рис. 2.3 – Етапи процесу банківського кредитування малих підприємств

Джерело: Власна розробка автора

Розглянемо більш детально дані етапи кредитування. Перший етап кредитування: розгляд та аналіз пакету документів, наданих позичальником.

Для отримання кредиту позичальник повинен підготувати певний пакет

документів, вимоги до якої визначаються кожним банком самостійно і залежить як від типу позичальника, так і від характеру кредитованого проекту (цільового призначення використання позичкових коштів).

Як правило, пакет документів для видачі кредиту включає два основних блоки: юридичний і економічний.

До юридичного блоку можна віднести правовстановлюючі документи, що підтверджують легітимність і повноваження особи, майна і т. п. Це, зокрема, установчий договір, статут підприємства, копії свідоцтв про реєстрацію, отримані ліцензії, патенти, повноваження перших осіб компанії (наказ про призначення, копії паспортів та ідентифікаційних кодів), документи, що підтверджують право власності на майно, що передається в заставу, тощо.

До економічного блоку відносяться документи, що підтверджують фінансово-економічний стан позичальника та кредитованого проекту: бухгалтерська звітність компанії та розшифровки до неї, бізнес-план або техніко-економічне обґрунтування проекту, проектно-кошторисна документація, податкові декларації, висновки фінансового аудиту, залишки та рух грошових коштів за рахунками, відкритими в інших банках, тощо.

Після збору необхідного пакету документів здійснюється їх подальший аналіз. На даному етапі кредитування до підготовки відповідних висновків підключаються різні служби банку: кредитна, юридична, служба безпеки та оцінки заставного майна.

Кредитна служба здійснює оцінку платоспроможності і кредитоспроможності позичальника, визначає його внутрішній кредитний рейтинг, здійснює аналіз техніко-економічного обґрунтування проекту, оцінює адекватність запитуваної суми кредиту, перевіряє розрахунок терміну окупності інвестиційного проекту і тощо.

Юридична служба визначає юридичний статус позичальника, перевіряє його повноваження, дієздатність, відповідність діяльності підприємства його статуту та вимогам чинного законодавства, аналізує правовстановлюючі документи по заставному майну тощо.

Служба банківської безпеки перевіряє ділову репутацію позичальника (у т. ч. його засновників і перших осіб компанії), наявність негативної інформації у різних базах даних, у т. ч. в даних кредитних історій, наявність судимостей тощо.

Служба оцінки здійснює визначення заставної вартості майна, запропонованого в якості забезпечення зобов'язань. Також подібна оцінка може здійснюватися третіми особами – незалежними експертами.

Другий етап кредитування: прийняття рішення про надання або відмову у видачі кредиту.

На підставі підготовлених на попередньому етапі кредитування висновків різних служб банку приймається рішення про видачу або відмову у видачі кредиту. Таке рішення приймається колегіально відповідним органом банку залежно від обсягу наданих йому повноважень. Це може бути кредитна комісія, кредитний комітет, комітет по управлінню активами і пасивами, правління або наглядової ради банку.

В деяких випадках, наприклад в мікро кредитуванні на невеликі суми, рішення про видачу може прийматися автоматично програмним комплексом банку або шляхом верифікації скорингових даних кредитним експертом. Але навіть у такому випадку загальні параметри кредитування (скорингова модель) спочатку затверджуються колегіальним кредитним органом.

Третій етап кредитування: оформлення видачі кредиту. На даному етапі кредитування, на підставі рішення кредитного органу про видачу кредиту, здійснюється підготовка і підписання відповідних договорів: кредитного, застави, поруки, гарантії і т. п. Після підписання договорів застави здійснюється внесення інформації про обтяження у відповідні державні реєстри. Також здійснюється формування кредитної справи та відкриття позичкових рахунків.

По заставному майну здійснюється його страхування на користь кредитора (банку). З цією метою, як правило, укладається тристоронній договір між страховою компанією, заставодавцем і банком. У ролі заставника може виступати як сам позичальник, так і третя особа – майновий поручитель.

Четвертий етап кредитування: супровід кредиту (кредитний моніторинг).

Основним завданням кредитної служби на даному етапі кредитування є здійснення постійного контролю за ходом виконання позичальником умов кредитного договору, за змінами у його фінансовому стані, оперативне виявлення негативних тенденцій у роботі позичальника (гаранта) та своєчасне вжиття заходів по зменшенню ризиків несвоєчасного повернення кредиту.

У процесі кредитного моніторингу здійснюється також контроль наявності та стану збереження заставного майна, зміни його ринкової вартості, контролюється сплата страхових внесків за страховим полісом тощо.

У разі погіршення фінансового стану позичальника і виникнення проблем з обслуговуванням заборгованості здійснюється більш детальний аналіз з метою виявлення причин, що призвели до такої ситуації. Якщо проблеми мають тимчасовий характер, то позичальнику, як правило, пропонують різні варіанти реструктуризації заборгованості.

П'ятий етап кредитування: погашення кредиту. Після повного погашення позичальником заборгованості за кредитом здійснюється закриття позичкових рахунків та передача в архів кредитної справи. Якщо ж виникають проблеми з погашенням заборгованості, то підключається служба коллекшена. Банк зацікавлений в досудовому врегулюванні спору, але якщо позичальник ухиляється від виконання взятих на себе зобов'язань, то здійснюється примусове стягнення заборгованості в судовому порядку.

Кредитна якість основана на рейтингах міжнародної рейтингової агенції Moody’s, за умови їх наявності, або на рейтингах інших міжнародних рейтингових агенцій, трансформованих до найближчого еквівалента за шкалою рейтингів Moody’s. Основний фактор, який враховує Банк при визначенні того, чи є сума заборгованості знеціненою, – це її прострочений статус.

АТ КБ «ПриватБанк» здійснює формування кредитного портфеля кредитування шляхом надання кредитів. Кредити видаються фізичним особам, підприємствам і організаціям реального сектора економіки на здійснення високоефективних і швидкоокупних проектів і угод, спрямованих на розвиток підприємницької діяльності, розширення діючого і створення нового

виробництва, модернізацію технологій і устаткування. Галузева спеціалізація кредитної роботи у АТ КБ «ПриватБанк» дозволяє адаптувати угоду під особливості бізнесу клієнта.

Станом на 31 грудня 2020 та 2019 років категорія «Кредити, що управляються як окремий портфель» включає в себе непрацюючі кредити, які були видані до 19 грудня 2016 року. На думку керівництва, цей портфель має спільні показники кредитного ризику, незалежно від класифікації за галуззю економіки та напрямом комерційної діяльності на дату видачі таких кредитів. Станом на 31 грудня 2020 року АТ КБ «ПриватБанк» визнав 162 163 мільйони гривень резерву під очікувані кредитні збитки за цими кредитами (31 грудня 2019 року: 207 851 мільйон гривень). Протягом 2020 року Банк списав за рахунок резерву 56 663 мільйони гривень вказаних кредитів, однак продовжуватиме вживати заходів до повернення списаної заборгованості.

Об’єкт кредитування АТ КБ «ПриватБанк»:

1) фінансування придбання основних засобів (крім транспортних засобів) для здійснення господарської діяльності;

2) реконструкція/ ремонт нерухомості, яка використовується у здійсненні господарської діяльності;

3) інші інвестиційні потреби бізнесу, що направлені на його розвиток та розширення (в т. ч. будівництво).

Позичальниками можуть бути: юридична особа; фізична особа-підприємець; фізична особа, зареєстрована як фізична особа-підприємець, джерелом погашення кредиту якої є дохід від підприємницької діяльності; підприємства агропромислового комплексу (АПК).

Форма кредиту АТ КБ «ПриватБанк»: разовий (простий) кредит; невідновлювальна кредитна лінія.

Максимальний строк кредитування:

1) на придбання/ створення основних засобів:

а) комерційної нерухомості – до 84 місяців включно;

б) інших необоротних активів – до 60 місяців включно;

2) на реконструкцію/ ремонт нерухомості – до 36 місяців включно.

Валюта кредиту: гривня, долари, євро.

Сума кредиту:

- мінімальна сума кредиту – 3 000 доларів США або еквівалент в іншій валюті;
- максимальна сума кредиту до 75% від вартості проекту, та до 85% за умови надання додаткового забезпечення.

Інвестиційний кредити АТ КБ «ПриватБанк» видаються під заставу:

- рухоме та нерухоме майно позичальника або поручителя;
- майно, що виступає об'єктом кредиту.

Метод погашення кредитної заборгованості:

- при разовому кредиті – рівними частинами (щомісячно чи щоквартально) або ануїтетними платежами;
- при невідновлюваній кредитній лінії – рівними частинами або із встановленням індивідуального графіка погашення.

Комісія стягується одноразово 1% від суми встановленого ліміту.

Розглянемо динаміку кредитування АТ КБ «ПриватБанк» за видами клієнтів в 2018-2020 роках (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка кредитування АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2020 роки

Показник	31 грудня 2018 р.	31 грудня 2019 р.	31 грудня 2020 р.	Відхилення, млн. грн.		Відхилення, %	
				2020/ 2018	2020/ 2019	2020/ 2018	2020/ 2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	212795	210579	164332	-48 463	-46247	77,2	78,0
Кредити юридичним особам	5 648	6 250	5 509	-139	-741	97,5	88,1
Кредити фізичним особам – кредитні картки	45 314	51 890	40 609	-4 705	-11 281	89,6	78,3

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	12 923	11 467	9 566	-3 357	-1 901	74,0	83,4
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	4 193	4 148	3 500	-693	-648	83,5	84,4
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	332	250	35	-297	-215	10,5	14,0
Кредити фізичним особам – інші кредити	672	498	129	-543	-369	19,2	25,9
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП)	8 251	8 555	6 859	-1 392	-1 696	83,1	80,2
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – фізичні особи	654	1 152	1 052	398	-100	160,9	91,3
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – юридичні особи	710	742	588	-122	-154	82,8	79,2
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – підприємства малого та середнього бізнесу (МСП)	248	418	517	269	99	208,5	123,7
Придбані/створені знецінені кредити	196	94	76	-120	-18	38,8	80,9
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	291936	296043	232772	-59 164	-63 271	79,7	78,6
Мінус: резерв під очікувані кредитні збитки	-241796	-236499	-177751	64 045	58 748	73,5	75,2
Всього кредитів та авансів клієнтам	50 140	59 544	55 021	4 881	-4 523	109,7	92,4

Джерело: за даними АТ КБ «ПриватБанк» [58]

За даними табл. 2.4 загальна сума кредитів та авансів клієнтам в 2020 році становила 232772 тис. грн, що на 63271 млн. грн (78,6%) менше у порівнянні з 2019 роком та на 59164 млн. грн. (79,7%) менше у порівнянні з 2018 роком.

Структурний аналіз проводиться для визначення надмірної концентрації кредитних операцій в одному сегменті, що підвищує ступінь кредитного ризику. Проте надмірна диверсифікація кредитного портфеля створює певні труднощі в

управлінні позиковими операціями та може стати причиною банкрутства банку, тому зарубіжні комерційні банки визначають для себе межі вкладення ресурсів у певний сегмент, тобто застосовують метод лімітування. Ці межі враховують у своїй діяльності кредитний комітет та керівники вищого рівня. Структуру кредитів за видами економічної діяльності АТ КБ «ПриватБанк» наведемо в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Концентрація клієнтського кредитного портфелю за галузями економіки та напрямками комерційної діяльності за 2018-2020 роки

Показник	31 грудня 2018 р.		31 грудня 2019 р.		31 грудня 2020 р.	
	Сума	%	Сума	%	Сума	%
1	2	3	4	5	6	7
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	212 795	73	210 579	71	164 332	70
Кредити фізичним особам	64 284	22	69 499	23	54 967	24
Кредити юридичним особам						
АПК та харчова промисловість	2 298	1	1 942	1	1 690	1
Товари народного споживання	771	-	1 192	-	1 085	-
Інше	3 289	1	3 858	1	3 322	1
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП)						
АПК та харчова промисловість	2 664	1	2 316	1	2 344	1
Товари народного споживання	1 934	1	1 651	1	1 419	1
Надання побутових, індивідуальних та професійних послуг	1 240	-	2 440	1	1 337	1
Інфраструктура	556	-	599	-	450	-
Інше	2 105	1	1 967	1	1 826	1
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	291 936	100	296 043	100	232 772	100

Джерело: за даними АТ КБ «ПриватБанк» [58]

За даними табл. 2.5 кредити фізичним особам в структурі кредитного портфелю складали 24% у 2020 році, що 1% більше ніж у попередньому періоді та на 2% більше ніж у 2018 році. Найбільшу питому вагу у структурі кредитного

портфелю займають Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель у 2020 році 70% у 2019 році 71% та у 2018 році – 73%. Незначну частку займають кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП) – близько 1%.

АТ КБ «ПриватБанк» продовжував нарощувати обсяги співпраці з організаціями інфраструктури державної підтримки малих і середніх підприємств, активно використовуючи в роботі з підприємствами малого і середнього бізнесу весь спектр фінансових і гарантійних інструментів, створюючи своїм позичальникам – суб'єктам малого та середнього бізнесу комфортні умови розвитку бізнесу.

Основні фактори, які враховує АТ КБ «ПриватБанк» при визначенні того, чи є кредит знеціненим, – це його прострочений статус, значні фінансові труднощі, про які свідчить фінансова інформація позичальника, та можливість реалізації застави, за її наявності. На підставі цього АТ КБ «ПриватБанк» наведений вище аналіз за строками прострочки за кредитами, які окремо були визначені як знецінені.

Прострочені, але не знецінені кредити – це забезпечені заставою кредити, справедлива вартість застави за якими покриває прострочені процентні платежі та виплати основної суми, крім кредитів за кредитною карткою та споживчих кредитів, знецінення яких визнається після того, як вони стають простроченими понад 90 днів. Суми, обліковані як прострочені, але не знецінені, являють собою весь залишок за такими кредитами, а не лише прострочені суми окремих платежів.

На думку АТ КБ «ПриватБанк», кредитам та авансам великим і малим позичальникам з більш тривалою кредитною історією притаманна вища кредитна якість в порівнянні з рештою кредитного портфелю.

Для зниження рівня кредитного ризику АТ КБ «ПриватБанк» створює резерв під знецінення кредитів в залежності від якості кожного з них.

Присвоєння позикою відповідної категорії якості на основі двох критеріїв: фінансовий стан позичальника та обслуговування боргу - фактично є оцінкою

ризику. Дана оцінка дозволяє банку прийняти рішення про формування резерву на можливі втрати з метою мінімізації негативного ефекту потенційного дефолту позичальника на фінансовий стан банку. Резерв забезпечує створення банкам більш стабільних умов фінансової діяльності і дозволяє уникати коливань величини прибутку банків у зв'язку зі списанням втрат по позиках.

Для зниження ризику видача кредитів здійснюється, як правило, за наявності ліквідної і достатнього забезпечення, оформленого в установленому законом порядку. При цьому, в якості забезпечення може виступати: нерухомість, обладнання, автотранспорт, товари в обороті, банківська гарантія, власні векселі, високоліквідні цінні папери та ін.

Фінансовий вплив заставного забезпечення показаний шляхом окремого розкриття вартості забезпечення для фінансових активів, вартість заставного забезпечення та інших інструментів підвищення кредитної якості за якими дорівнює балансовій вартості активу чи перевищує її («активи з надлишковим заставним забезпеченням»), та фінансових активів, вартість заставного забезпечення та інших інструментів підвищення кредитної якості яких менше балансової вартості активу («активи з недостатнім заставним забезпеченням»).

Іпотечні кредити забезпечені відповідними об’єктами житлової нерухомості. Кредити на придбання автомобіля забезпечені відповідними автомобілями. Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу забезпечені відповідними об’єктами комерційної нерухомості, обладнанням та автомобілями для комерційних перевезень. Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом від фізичних та юридичних осіб забезпечена автомобілями та об'єктами нерухомості.

До поданої нижче таблиці не включені кредити за кредитними картками, споживчі кредити та частина кредитів підприємствам малого і середнього бізнесу у сумі 1 572 мільйона гривень (на 31 грудня 2018 року: 1343 мільйони гривень), оскільки їх надання не вимагає заставного забезпечення.

Нижче показаний вплив забезпечення станом на 31 грудня 2020 року (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Заставне забезпечення кредитів АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2020роки

Показник	Активи з надлишковим заставним забезпеченням		Активи з недостатнім заставним забезпеченням	
	Чиста балансова вартість активів	Справедлива вартість забезпечення	Чиста балансова вартість активів	Справедлива вартість забезпечення
1	2	3	4	5
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	1 974	3 121	195	-
Кредити юридичним особам	3 285	7 736	794	4
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	2 231	9 006	91	9
Кредити фізичним особам – інші кредити	13	40	5	-
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП)	2 088	6 375	2 263	1
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом	1 968	4 684	20	9
2019 рік				
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	2 633	3 465	95	-
Кредити юридичним особам	2 953	6 686	1 614	288
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	2 093	5 976	219	18
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	-	-	1	-
Кредити фізичним особам – інші кредити	30	52	7	-
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП)	928	2 415	2 630	6
2018 рік				
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	2 026	2 680	1 316	1 060
Кредити юридичним особам	2 201	5 253	1 250	229
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	1 268	5 390	370	34
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	-	1	2	-
Кредити фізичним особам – інші кредити	28	67	18	-
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП)	364	1 279	2 216	2
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом	1 098	2 198	301	11

Джерело: за даними АТ КБ «ПриватБанк» [58]

Для досягнення прийнятної ступеня ризику при існуючому рівні прибутковості кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» використовуються різні методи, серед яких, в першу чергу, необхідно виділити наступні:

– диверсифікація портфеля за різними критеріями: формування бібліотеки заставних ризиків, лімітування кредитного ризику, VAR підхід.

– лімітування (відповідність централізованим нормативам (лімітам), що пред'являються Національним банком України до комерційних банків),

– резервування - формування резерву під знецінення в залежно від категорії якості тієї чи іншої позикою.

Також кредитною політикою встановлені додаткові обмеження – планові якісні та кількісні показники, що представляють собою сегментну, галузеву, регіональну структуру корпоративного кредитного портфеля, структуру кредитного портфеля за валютами та строками надання кредитів. Наприклад, з метою диверсифікації кредитного портфеля з різних галузей економіки АТ КБ «ПриватБанк» виділяє наступні галузі: промисловість, торгівлю, будівництво, сільське господарство, транспорт і зв'язок, фінанси та інше.

В АТ КБ «ПриватБанк» щорічно затверджується кредитна політика, в якій визначаються основні ліміти-обмеження при наданні кредитних продуктів: максимальний розмір ризику на одного позичальника; максимальний розмір ризику на групу пов'язаних позичальників; максимальний сукупний розмір великих кредитних ризиків банку тощо.

Таким чином, ефективне управління кредитним портфелем забезпечує визначення і формування всіх необхідних елементів, що сприяють поліпшенню якості кредитного портфеля комерційного банку, підвищення ефективності діяльності в цілому.

2.3. Оцінка економічної ефективності кредитної діяльності банку

Комерційні банки є насамперед підприємствами, що спеціалізуються на посередницькій діяльності, яка пов'язана, з одного боку, з купівлею вільних грошових коштів на ринку ресурсів, а з другого – їх продажем підприємствам, організаціям та населенню. За таких умов для банків є однаково важливими як операції із залучення коштів, так і з їх розміщення. Від операцій із залучення коштів залежить розмір банківських ресурсів і, отже, масштаби діяльності комерційних банків. В свою чергу, вигідне розміщення ресурсів сприяє підвищенню дохідності та ліквідності комерційних банків, забезпечує їх економічну самостійність та стабільність. Розглянемо економічні показники діяльності АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2020 роки в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Економічні показники діяльності АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2020 роки

Показник	Період			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2020/ 2018	2020/ 2019	2020/ 2018	2020/ 2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Процентні доходи	30 754	33 841	33 563	2 809	-278	109,1	99,2
Процентні витрати	-14 002	-14 174	-11 961	2 041	2 213	85,4	84,4
Чистий процентний дохід	16 752	19 667	21 602	4 850	1 935	129,0	109,8
Відрахування до резерву на зменшення корисності	-6 089	-4	-1 771	4 318	-1 767	29,1	4427 5,0
Чисті процентні доходи після вирахування резерву	10 663	19 663	19 831	9 168	168	186,0	100,9
Доходи за виплатами за комісійними	19 590	24 575	27 649	8 059	3 074	141,1	112,5
Витрати за виплатами та комісійними	-4 402	-6 386	-8 888	-4 486	-2 502	201,9	139,2
Прибутки мінус збитки від операцій з іноземною валютою та своп-контрактів	1983	2 589	3103	1 120	514	156,5	119,9
(Збитки мінус прибутки) /прибутки мінус збитки від переоцінки іноземної валюти	1145	6 510	-7 460	-8 605	-13970	-651,5	-114,6
Прибутки мінус збитки від реалізації інвестиційних цінних паперів за справ. вартістю через інший сукупний дохід	3	8	8	5	0	266,7	100,0

Продовження табл. 2.7

1	2	3	4	5	6	7	8
Прибутки мінус збитки/(збитки мінус прибутки) від переоцінки інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	-3 085	-1 526	16 045	19130	17 571	-520,1	-1051,4
Витрати щодо резерву під юридичні ризики	-553	-387	-8 577	-8 024	-8 190	1551,0	2216,3
Збитки/(прибутки) від уцінки будівель (що	-553	4	-256	297	-260	46,3	-6400,0
Зменшення корисності майна, що перейшло у власність банку як заставодержателя	-13	-134	-119	-106	15	915,4	88,8
(Зменшення корисності)/відновлення зменшення корисності інвестиції в асоційовану компанію	0	8	-124	-124	-132	-	-1550,0
Адміністративні та інші операційні витрати	-13 988	-14 428	-18 006	-4 018	-3 578	128,7	124,8
Інші чисті доходи	1446	2113	1 090	-356	-1 023	75,4	51,6
Прибуток до оподаткування	12 789	32 609	24 296	11 507	-8 313	190,0	74,5
Кредит з податку на прибуток	9	0	6	-3	6	66,7	-
Чистий прибуток за рік	12 798	32 609	24 302	11 504	-8 307	189,9	74,5

Джерело: за даними АТ КБ «ПриватБанк» [58]

Прибутковість як основний показник ефективності кредитування є наслідком пріоритетної мети функціонування АТ КБ «ПриватБанк», орієнтованого на максимізацію прибутку. Тим часом на окремих часових відрізках функціонування банку даний показник може не виконуватися (або бути завуальованим, коли тактичні цілі не збігаються із загальною концепцією стратегії розвитку). Для максимізації прибутку при кредитуванні необхідно застосовувати системний підхід, тобто використовувати всі форми кредитування в єдності, у взаємозв'язку, варіюючи ними з метою пошуку найбільш оптимального рішення. За даними табл. 2.7 процентні доходи у 2020 році склали 33 563 млн. грн., що на 2 809 млн. грн., (109,1%) більше ніж у 2018 році, на -278 млн. грн. (99,2%) менше ніж 2019 році. Процентні витрати у 2020 році склали

11 961 млн. грн., що на 2 041 млн. грн, (85,4%) менше ніж у 2018 році, на 2 213 млн. грн. (84,4%) менше ніж 2019 році.

Прибуток (збиток) до оподаткування у 2020 році становив 24296 млн. грн., що на 11507 млн. грн. (190%) більше ніж у 2018 році та на 8 313 млн. грн.(74,5%) менше ніж у 2019 році.

Прибуток у 2020 році становив 24302 млн. грн., що на 11504 млн. грн.(189,9%) більше ніж у 2018 році отримано прибутку та на 8 307 млн. грн. (74,5%) менше ніж 2018 році. Для наочності динаміку прибутку зобразимо на рис. 2.4.

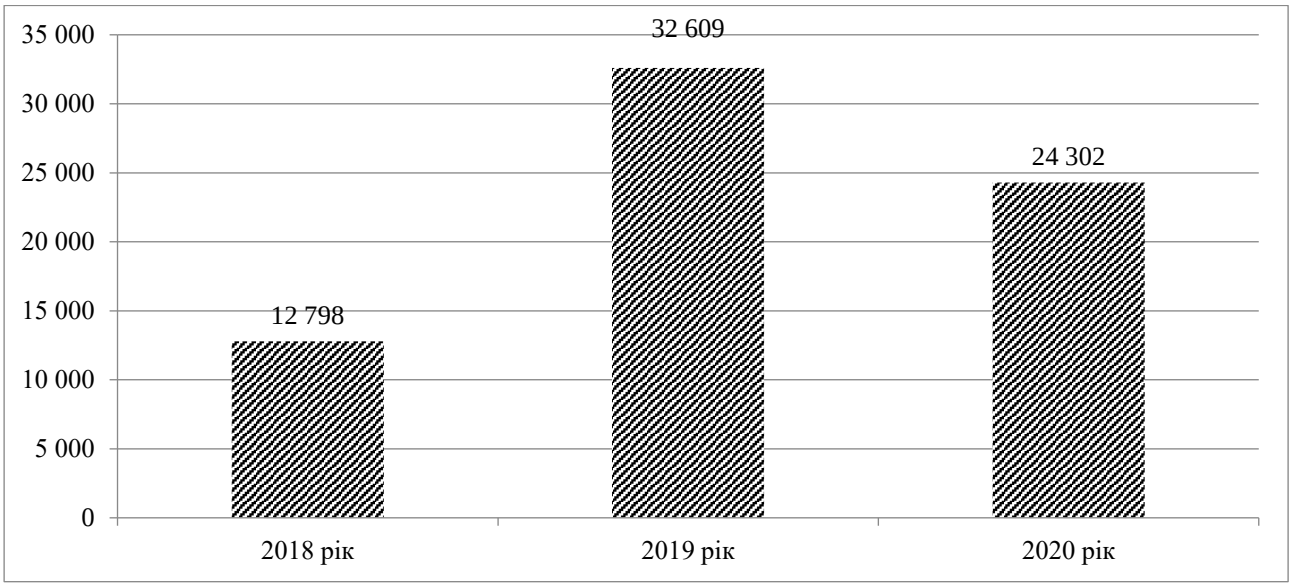

Рис. 2.4 – Динаміка чистого прибутку за рік АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2020 роки

Джерело: за даними АТ КБ «ПриватБанк» [58]

Одним з основних показників ефективності є показник рентабельності, що розраховується при оцінці ефективності кредитування.

Розрахуємо показники рентабельності АТ КБ «ПриватБанк», які наведено у формулах 1.1-1.5 (табл.2.8).

Загальний рівень рентабельності показує, що одержуваний з кожної витраченої банком (власної і позикової) гривні в 2020 році становив72,4%, що на 24% менше ніж у попередньому періоді та на 30,8% більше ніж у 2018 році.

Іншим найважливішим показником загальної рентабельності роботи АТ КБ «ПриватБанк» є рентабельність активів, що показує обсяг прибутку, що припадає на гривну банківських активів. Рентабельність активів в 2020 році становила 6,4%, що на 4,3% менше ніж у попередньому періоді та на 1,8% більше ніж у 2018 році.

Таблиця 2.8

Рентабельність АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2020 роки

Показник	Період			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2020/ 2018	2020/ 2019	2020/ 2018	2020/ 2019
Загальний рівень рентабельності	41,6	96,4	72,4	30,8	-24,0	174,0	75,1
Рентабельність активів	4,6	10,5	6,4	1,8	-4,2	138,0	60,3
Рентабельність дохідних активів	5,8	15,0	8,5	2,8	-6,4	148,4	57,1
Рентабельність загального капіталу	40,7	59,8	46,0	5,3	-13,8	113,1	76,9
Рівень рентабельності статутного капіталу	6,2	15,8	11,8	5,6	-4,0	189,9	74,5

Джерело: Розраховано автором за даними АТ КБ «ПриватБанк» [58]

Рентабельність доходних активів показує обсяг прибутку, що припадає на гривну дохідних банківських активів. Рентабельність дохідних активів в 2020 році становила 8,5%, що на 6,4% менше ніж у попередньому періоді та на 2,8% більше ніж у 2018 році.

Рентабельність загального капіталу показує обсяг прибутку, що припадає на гривну загального капіталу банку. Рентабельність загального капіталу в 2020 році становила 46%, що на 13,8% менше ніж у попередньому періоді та на 5,3% більше ніж у 2018 році.

Рівень рентабельності статутного капіталу показує обсяг прибутку, що припадає на гривну статутного капіталу банку. Рентабельність статутного капіталу банку в 2020 році становила 11,8%, що на 4,0% менше ніж у попередньому періоді та на 5,6% більше ніж у 2018 році.

Маржа є ключовим показником прибутковості і ефективності роботи АТ КБ «ПриватБанк». Проведемо розрахунки маржі АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2020 роки за формулою 1.6.

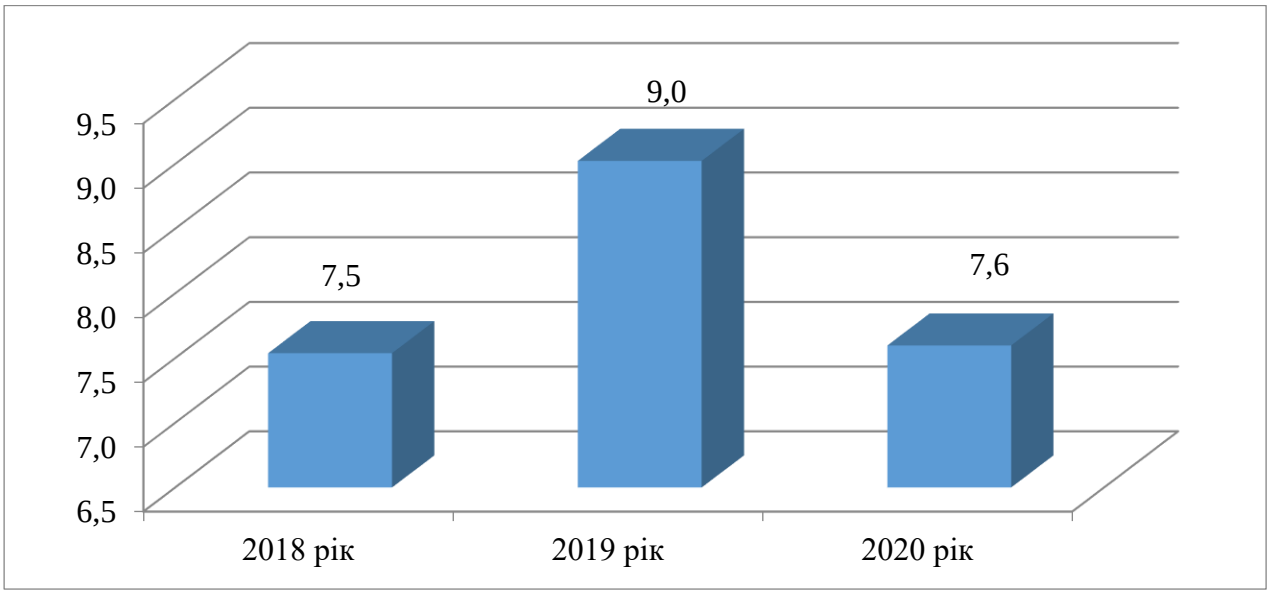

Рис. 2.4 – Чиста процентна маржа АТ КБ «ПриватБанк» за 2018-2020 роки

Джерело: Розраховано автором за даними АТ КБ «ПриватБанк» [58]

Як видно з рис. 2.4. чиста процентна маржа АТ КБ «ПриватБанк» у 2019 році збільшилася на 1,5% у 2019 році, а в 2020 році зменшилася на 1,4%.

Розглянемо динаміку прибутковості кредитних операцій АТ КБ «ПриватБанк» та визначимо частку доходів від надання кредитів у загальній сумі доходів за 2018-2020 роки (табл. 2.9). Показники розрахуємо за формулами 1.8 та 1.9.

Таблиця 2.9

Динаміка прибутковості кредитних операцій АТ КБ «ПриватБанк» та визначимо частку доходів від надання кредитів у загальній сумі доходів за 2018-2020 роки

Показник	Період			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2020/ 2018	2020/ 2019	2020/ 2018	2020/ 2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Прибутковість кредитних операцій	33,4	33,0	39,3	5,9	6,2	117,5	118,9
Частка доходів від надання кредитів у загальній сумі доходів	0,61	0,58	0,55	-0,06	0,03	89,8	94,6

Джерело: Розраховано автором за даними АТ КБ «ПриватБанк» [58]

За даними табл. 2.9 прибутковість кредитних операцій АТ КБ «ПриватБанк» у 2020 році становила 39,3%, що на 6,2% більше ніж у попередньому періоді та на 5,9% більше ніж у 2018 році.

Частка доходів від надання кредитів у загальній сумі доходів протягом досліджуваного періоду скорочується. Так, в 2018 році ця частка становила 0,61, в наступному 2019 році скоротилася на 0,06п. та становила 0,58, в 2020 році ще зменшилася на 0,03 п. Та становила 0,55%.

Отже, кредитні операції АТ КБ «ПриватБанк» є ефективними та прибутковими. Прибутковість кредитних операцій зростає, але частка доходів від кредитних зменшується.

Висновки до розділу 2

В другому розділі дипломної роботі здійснено оцінку ефективності кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк». В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. В роботі проводилися дослідження на матеріалах АТ КБ «ПриватБанк». Банк заснований у 1992 році, АТ КБ «ПриватБанк» є лідером банківського ринку країни, один із найбільш інноваційних банків світу. Інфраструктура ПриватБанку налічує 26 філій та майже 1690 відділень по всій Україні, що забезпечує найкращий доступ громадян до банківського обслуговування практично в будь-якій точці країни. Банк прибутковий. Прибуток у 2020 році становив 24302 млн. грн., що на 11504 млн. грн.(189,9%) більше ніж у 2018 році отримано прибутку та на 8 307 млн. грн. (74,5%) менше ніж 2018 році.

2. Дослідивши формування кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк» встановлено, що загальна суму кредитів та авансів клієнтам в 2020 році становила 232772 тис. грн, що на 63271 млн. грн (78,6%) менше у порівнянні з 2019 роком та на 59164 млн. грн. (79,7%) менше у порівнянні з 2018 роком. кредити фізичним особам в структурі кредитного портфелю складали 24% у 2020 році, що 1% більше ніж у попередньому періоді та на 2% більше ніж у 2018 році.

Найбільшу питому вагу у структурі кредитного портфелю займають Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель у 2020 році 70% у 2019 році 71% та у 2018 році – 73%. Незначну частку займають кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП) – близько 1%.

3. Провівши дослідження кредитних операцій АТ КБ «ПриватБанк» встановлено, що банк працює ефективно. Загальний рівень рентабельності показує, що одержуваний з кожної витраченої банком (власної і позикової) гривні в 2020 році становив72,4%, що на 24% менше ніж у попередньому періоді та на 30,8% більше ніж у 2018 році. Чиста процентна маржа АТ КБ «ПриватБанк» у 2019 році збільшилася на 1,5% у 2019 році, а в 2020 році зменшилася на 1,4%.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

3.1. Удосконалення кредитної політики банку на основі її оцінки

Кредитна політика АТ КБ «ПриватБанк» є основою організації процесу банківського кредитування. Кредитна політика банку – програма і напрям дій кредитної організації в області надання позик юридичним і фізичним особам. В основі кредитної політики лежить прийнятне для фінансової організації співвідношення ризику-дохідності проведених операцій [23, с. 67].

Основна мета проведення кредитної політики банку – отримання максимального прибутку при мінімальному рівні ризику. Виходячи з можливого співвідношення цих складових, а також наявних ресурсів, кредитна організація визначає поточні завдання:

– напрямки кредитування;
– технологію здійснення кредитних операцій;
– контроль в процесі кредитування.

Як правило, кредитна політика АТ КБ «ПриватБанк» при роботі з юридичними особами спрямована на розвиток довгострокових відносин з позичальниками. При цьому в основі лежать критерії відбору клієнтів для співпраці. Зазвичай ставляться такі вимоги: прозорість схем отримання доходів компанії, стійкість і прибутковість бізнесу, успішний досвід роботи в різних економічних умовах, наявність власного капіталу, можливість надання забезпечення. При взаємодії з малим бізнесом та індивідуальними підприємцями не останню роль відіграють особистість керівника, його репутація і кредитна історія.

Кредитна політика по відношенню до фізичних осіб. На основі кредитної політики співробітники АТ КБ «ПриватБанк» будують свою роботу з роздрібними клієнтами, вибирають ту чи іншу модель скорингу, розробляють кредитні продукти.

При цьому, виходячи з кредитної політики, АТ КБ «ПриватБанк» може орієнтуватися на такі сегменти, як роздрібне кредитування в торговельних мережах (POS-кредитування), автокредитування при взаємодії з дилерами, надання іпотечних позик тощо.

Кредитною політикою визначаються вимоги до позичальників: вік, мінімальний стаж роботи, рівень доходів та інші показники. Крім того, кредитна політика впливає на пропоновані банківські продукти: забезпечені або незабезпечені, цільові або нецільові позики, терміни кредитування тощо.

Виходячи з кредитної політики, банк визначає процентні ставки, відповідні ризики того чи іншого позичальника. При цьому кредитна політика різних банків може серйозно відрізнятися. Так, деякі фінансові установи орієнтуються в першу чергу на надання кредитів в точках продажів. Відсотки по таким позикам вище, але при цьому банки беруть на себе більш високі ризики. Інші кредитні організації, навпаки, орієнтуються переважно на клієнтів, які мають залишки за рахунках.

Розроблена кредитна політика банку – це загальні основні напрямки діяльності. Подальша її реалізація полягає в тому, щоб були складені відповідні інструкції та інші документи, що регламентують проведення тих чи інших операцій, що визначають критерії оцінки клієнтів і етапи взаємодії з ними. Кредитна політика не є сталим документом банку, вона повинна переглядатися в залежності від мінливих економічних умов.

Кредитна політика АТ КБ «ПриватБанк» націлена на розробку та реалізацію такої оптимальної політики, яка б поєднувала економічні інтереси банку та клієнта і прийняття рішень щодо забезпечення найбільш ефективного руху фінансових коштів клієнта. У взаємовідносинах кредитора і позичальника предметом спільного інтересу, звичайно, є кредит. Із ним пов’язані протилежні економічні ситуації: кредитор має право вимагати повернути йому борг, а боржник зобов’язаний віддати позику, як це зафіксовано у кредитній угоді. Не дотримання цих домовленостей загрожує кредитору фінансовими збитками.

Аналізуючи структуру кредитної політики ряду українських комерційних

банків, можна зробити висновок про те, що в сучасних умовах ведення бізнесу структура кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк» повинна мати наступний оптимальний вид (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Структура кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк»

<table>
<tr><td colspan="4">Стратегія розвитку комерційного банку</td></tr>
<tr><td colspan="4">Кредитна політика</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Цілі і основні принципи кредитної політики</td><td>Цілі, завдання та принципи кредитної політики</td><td rowspan="4">Стратегія в сфері кредитних ризиків</td><td>Цілі бізнес-напрямків</td></tr>
<tr><td>Сфера дії кредитної політики</td><td>Розвиток кредитного бізнесу</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Принципи управління кредитними ризиками</td><td>Базові принципи і визначення</td><td>Види продуктів фінансування</td></tr>
<tr><td>Принципи управління кредитними ризиками</td><td>Цільова структура кредитного портфеля</td></tr>
<tr><td>Система лімітів кредитування та звітність</td><td rowspan="2">Політика забезпечення</td><td>Вимоги до забезпечення і види забезпечення</td></tr>
<tr><td>Формування резервів на можливі втрати</td><td>Оцінка забезпечення</td></tr>
<tr><td>Внутрішній контроль</td><td rowspan="2">Політика ціноутворення</td><td>Основні принципи ціноутворення</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Етапи кредитного процесу в банку</td><td>Базові принципи кредитування і основні кредитні процеси</td><td>Методика</td></tr>
<tr><td>Функціональні обов'язки та відповідальність колегіальних органів банку</td><td rowspan="3">Система делегування кредитних повноважень</td><td>Принципи при делегуванні кредитних повноважень</td></tr>
<tr><td>Функціональні обов'язки та відповідальність підрозділів по контролю кредитних операцій та аналізу ризиків</td><td>Ролі, відповідальність і процеси</td></tr>
<tr><td>Система управління проблемними кредитами</td><td>Перегляд кредитного рішення</td></tr>
<tr><td>Нормативне регулювання</td><td>Кадрові, технічні та організаційні ресурси</td><td>Якість персоналу, інформаційні технології, додаткову освіту</td></tr>
</table>

Джерело: власна розробка автора

Розглянемо розділи кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк», які визначають стратегію в області кредитних ризиків.

Принципи управління кредитними ризиками. Головним завданням управління кредитними ризиками в будь-якому комерційному банку є своєчасне виявлення, оцінка кредитних ризиків та вжиття заходів щодо їх мінімізації.

На наш погляд, АТ КБ «ПриватБанк» повинен здійснювати управління кредитними ризиками у відповідності з наступними основними принципами:

– системного і комплексного підходу;
– методологічної єдності;
– розподілу повноважень при прийнятті рішень;
– забезпеченості операцій.

Принцип системного і комплексного підходу передбачає використання всебічного і збалансованого підходу до управління ризиками як в цілому по кредитному портфелю комерційного банку, так і щодо окремих його складових, включаючи операції з конкретними позичальниками або групою пов'язаних позичальників. Даний принцип включає проведення наступних процедур:

– ідентифікацію ризику;
– аналіз і оцінку ризику;
– прийняття і (або) обмеження ризику;
– контроль за рівнем ризику.

Управління кредитними ризиками охоплює всі стадії кредитного процесу АТ КБ «ПриватБанк»: розгляд кредитної заявки, структурування і експертизу передбачуваної кредитної угоди, прийняття рішення по кредитній заявці, висновок кредитної угоди (відкриття кредитного ліміту), кредитне адміністрування (оформлення кредитної угоди / ліміту, ведення кредитного досьє тощо), моніторинг використання кредиту, моніторинг фінансового стану позичальника, обслуговування заборгованості, виконання позичальником неплатіжних зобов'язань до повного завершення розрахунків по угоді.

Оскільки операції, що несуть кредитний ризик, можуть бути пов’язані з прийняттям не тільки кредитного, але одночасно й інших видів ризиків

(валютного, ринкового, податкового та інших), відповідно до цього принципу, оцінка ризиків за такими операціями повинна носити комплексний характер (з усіх виникаючих видів ризиків та їх сукупності).

Принцип методологічної єдності передбачає застосування в АТ КБ «ПриватБанк» (його внутрішніми та відокремленими підрозділами) однакового і адекватного характеру і масштабів проведених операцій, методології для ідентифікації та кількісної оцінки кредитного ризику.

Використання даного принципу передбачає постійне вдосконалення АТ КБ «ПриватБанк» методологічних документів, що стосуються аналізу прийнятих кредитних ризиків та інших питань, що стосуються управління кредитними ризиками, а також здійснення контролю за виконанням структурними підрозділами банку передбачених в нормативно-методологічних документах вимог та рекомендацій.

Принцип розподілу повноважень при прийнятті рішень передбачає зважене поєднання централізованого та децентралізованого прийняття рішень при здійсненні операцій, пов’язаних з прийняттям кредитного ризику, за умови уникнення можливого конфлікту інтересів. Даний принцип реалізується АТ КБ «ПриватБанк» через виконання наступних умов:

– наявність системи делегування повноважень щодо прийняття кредитних ризиків передбачає чітку вказівку меж повноважень конкретних учасників кредитного процесу та закріплених в нормативних актах і розпорядчих документах банку;

– переважно колегіальний спосіб прийняття рішень за операціями, що мають кредитний ризик, у разі їх проведення на значні за розміром суми, тривалі терміни і на вартісних умовах, що відрізняються від стандартних;

– поділ функцій ініціювання / структурування операції, що несе для банку кредитний ризик, її експертизи та контролю.

Принцип забезпеченості операцій передбачає пред’явлення АТ КБ «ПриватБанк» вимог до позичальників з надання забезпечення (майна і / або поруки, гарантій тощо) за операціями, що має кредитний ризик.

У цілому нині кредитна політика у частині стратегії вбирає у собі пріоритети, принципи й мету кредитного ринку, а в частині тактики – фінансовий та інший інструментарій, що використовується АТ КБ «ПриватБанк» для реалізації його цілей під час здійснення кредитних угод, правила їх здійснення, порядок організації кредитного процесу. Таким чином, кредитна політика створює необхідні загальні передумови ефективної роботи персоналу кредитного підрозділу банку, об'єднує та організує зусилля персоналу, зменшує ймовірність помилок та прийняття нераціональних рішень.

Безперервне вдосконалення управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк», в залежності від обраної кредитної політики (агресивної, консервативної, помірної), сприяє підвищенню ефективності кредитної політики банку, досягнення банком високих економічних результатів, утриманню лідерських позицій в конкурентному банківському середовищі, зростанню довіри з боку партнерів і клієнтів.

Для вдосконалення кредитної політики банку необхідно розробити комплекс заходів, що відповідають умовам кризових ситуацій. Основними пріоритетними завданнями даного комплексу заходів повинні бути:

– обмеження в періоді використання позаштатних процедур управління позиками;

– зниження впливу позичкового ризику на роботу банку;

– запобігання появи аналогічних кризових ситуацій в перспективі [5].

Недавні і поточні реалії на світових фінансових ринках, виявили необхідність більш суворого методу банків до оцінки наявних загроз. Одним з важливих подій, з точки зору стабільності банку, є формування більш адекватної оцінки збитку в екстремальних умовах ринку в рамках стрес-тестування, що створить передумови для ефективного нагляду та управління ризиками в термін можливих кризових ситуацій. Сутність стрес-тестування полягає в тому, щоб дізнатися і спрогнозувати, що станеться і які можливі збитки понесе АТ КБ «ПриватБанк» у тій чи іншій несподіваній ситуації.

Головними завданнями застосування стрес-тестування має стати

визначення комплексу заходів щодо відшкодування можливих критично великих втрат кредитного інституту в екстремальній ситуації і пропозиція необхідних заходів щодо зменшення позикових ризиків і зниження негативного впливу цього ризику. Основними правилами використання інструментів стрес-тестування є: регулярність використання, вивчення всіх можливих сценаріїв, які можуть впливати на стан банку, розроблення прийнятного для АТ КБ «ПриватБанк» альтернативного варіанту вирішення даної проблеми [6].

З метою зниження рівня загроз по кредитах необхідно створити і впровадити такі типи страхування загроз як: страхування ризику збитків; страхування загрози банкрутства клієнта.

Досвід діяльності українських і зарубіжних комерційних банків, показує, що забезпечити довгострокову стабільність і прибутковість кредитної стратегії банків можна шляхом зміни пріоритетів, орієнтуючись спочатку на досягнення комерційних, але не фінансових результатів. Стабільна прибутковість повинна досягатися не великими відсотками по позиках, що тісно пов’язано із загрозою, а оптимізацією витрат.

Важливість такого підходу відображається в програмних документах офіційної влади, в якій наголошується, що збільшення обсягів банківських продуктів не може досягатися в збиток стійкості банківського сегмента.

У відносинах з клієнтами доцільно дотримуватися стратегії пропозиції додаткової допомоги клієнту, який опинився в складному становищі для вирішення проблем. Більшість банків в даних випадках прагнуть будь-якими шляхами зменшити свої збитки, зокрема, шляхом дострокового повернення позики або реалізації відповідної застави. Але така політика АТ КБ «ПриватБанк» об’єктивно сприяє подальшому погіршенню фінансового становища позичальника, до його дефолту. У цьому випадку АТ КБ «ПриватБанк» несе прямий фінансовий збиток, оскільки найчастіше повернути всю суму кредиту з нарахованими відсотками є неможливим, так і непрямий – в результаті втрати клієнта на ринку позичкових угод.

Якщо в рамках випадкових позичальників, на сприяння співпраці з якими

кредитор не розраховує, що ще допустимо, то по відношенню до постійних клієнтів потрібно діяти по-іншому. У ситуації своєчасного інформування позичальником АТ КБ «ПриватБанк» про фінансові або інші проблеми повинна бути сформована спеціальна антикризова стратегія, що передбачає:

– здійснення силами банку термінової аудиторської ревізії, об'єктом якої може бути не тільки фінансовий стан клієнта, а й результативність його маркетингової діяльності, господарського та трудового потенціалів;

– встановлення шляхів виходу з кризового стану, включаючи – за допомогою обслуговуючого офісу;

– надання позичальнику необхідної інформаційної, організаційної та фінансової підтримки, включаючи підтримку, у зростанні «портфеля замовлень» шляхом особистих зв'язків банку, вдосконалення податкових платежів, надання додаткового стабілізаційного кредиту, оптимізацію позички чи відсоткових сплат за нею.

Важливою умовою ефективної кредитної політики є забезпечення збалансованої загрози. З цією метою банк при формуванні та реалізації положень кредитної політики повинен дотримуватися певних правил. Кредитний портфель банку доцільно диверсифікувати. Це особливо важливо, коли портфель досягає великих розмірів.

Слід уважно дослідити ступінь агресивності кредитної політики, яка може бути уточнена через показник відношення позичкової величини до залучених активів банку. Цей індикатор може встановлюватися самим кредитором як рекомендований показник, що враховує ступінь активної діяльності комерційних банків з промисловістю, але в межах майбутнього рівня ризикових втрат.

З метою досягнення збалансованого рівня загрози можуть застосовуватись різні способи та інструменти. До таких можна віднести:

– лімітування кредитування певних секторів. У цьому випадку банк повинен також мати чітке уявлення про сектори економіки, приділяючи пильну увагу тим сферам, кредитування яких здійснюється або планується. Цю інформацію, безумовно, слід постійно оновлювати. При цьому необхідно

визначити пріоритетні сектори та небажані сектори з погляду кредитної стратегії банку;

– важливо орієнтуватися на співпрацю з організаціями, діяльність яких є прозорою, і якщо відома позичкова історія, то позитивний висновок про кредитуванні можливий лише у разі, коли він є позитивним. Банку необхідно уникати ділових зв'язків із підозрілими підприємствами;

– встановлення обмежень на потенційні збитки та відмова від високоризикованих операцій. Банк не повинен укладати угоди, ступінь загрози яких неможливо оцінити або рівень ризику яких перевищує величину, встановлену стратегією кредитора, навіть якщо можливий прибуток за ними високий;

– використання ефективних систем управління загрозами. Створені банками системи управління ризиками повинні не лише постачати ефективний захист від прийнятих загроз, а й носити випереджальний характер, активно впливаючи на визначення конкретних напрямів роботи кредитних організацій.

Таким чином, запропоновані рекомендації щодо вдосконалення кредитної політики дозволять АТ КБ «ПриватБанк» знизити кредитні ризики та сприятимуть стабілізації ситуації у сфері банківського кредитування.

3.2. Пропозиції щодо удосконалення кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк»

Кредитування є окремим випадком проектного фінансування, при якому повернення коштів здійснюється за рахунок доходів, що генеруються не тільки проектом модернізації та інновації, а й усієї фінансово-господарської діяльності позичальника. Тобто, негативні для банку наслідки реалізації кредитного ризику в даному випадку, як правило, нижче в силу більшої забезпеченості проекту і наявності, істотних за обсягом і стабільних по приходу, фінансових потоків у чинного підприємства-позичальника.

Важливо підкреслити, що прийняття рішення про кредитування визначається співвідношенням ризику і очікуваної прибутковості. Для багатьох

комерційних банків України основний спосіб істотного підвищення привабливості їх участі в проекті – мінімізація рівня ризиків. Такий підхід несе в собі поріг мінімізації прибутковості: нульовому ризику відповідає нульовий дохід. Вірною постановкою завдання можуть бути визнані наступні:

– максимізація прибутку при заданому рівні ризиків кредитної організації;

– мінімізація ризиків при заданому рівні прибутковості (прибутку) для банку;

– мінімізація величини негативних наслідків для банку, у разі реалізації тих чи інших ризиків.

Таким чином, завдання нівелювання негативних наслідків у разі реалізації ризиків є однією з визначальних у кредитній діяльності ПАТ КБ «ПриватБанк».

Ризики в кредитуванні (особливо в їх інноваційній складовій), хеджування і розумна мінімізація цих ризиків мають істотну специфіку. Ризик, зокрема, трактується як небезпека виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, доходу або майна, коштів у зв'язку з випадковими змінами умов, несприятливими обставинами [1].

Існує множинна класифікація ризиків проектного фінансування, з огляду на те, що в умовах перманентних фінансово-економічних локальних і глобальних криз зростає число факторів нестабільності, невизначеності і недостатності інформації, падає достовірність їх передбачення і оцінки наступаючих наслідків.

До основних ризиків проектів слід віднести: ризики системних і фінансових криз, економічний, фінансовий, інноваційний, валютний, правової, корупційний і екологічний ризики, а так само ризики підвищення цін (на сировину, матеріали, обладнання, трудові ресурси та ін.), втрати ліквідності та професійної діяльності.

Наприклад, ризики при інвестиційному кредитуванні досить високі, тому що банк приймає на себе крім кредитного ще і проектний ризик тому, що події можуть почати розвиватися не так, як було заплановано, внаслідок чого в кращому випадку доведеться переглядати умови фінансування, а в гіршому -

списати кредит. Відповідно, винагорода банку теж повинно бути підвищеним. У нього входить не тільки кредитна ставка, яка сама по собі на 1-3% вище, ніж за звичайним забезпеченим кредитом, але й інвестиційна премія, розмір якої визначається індивідуально. Адже банк, по суті, розділяє з клієнтом підприємницький ризик, а значить, має право претендувати на частину підприємницької вигоди [23].

Існують різні способи мінімізації ризиків кредитування та їх наслідків:

1. Впровадження нової техніки і технології на підприємстві, забезпечуючи тим самим, вирішення наступних завдань:

– поліпшення якості продукції та нарощування обсягів виробництва за рахунок освоєння нових її видів;

– забезпечення дотримання екологічних норм виробництва та поліпшення умов праці;

– ресурсозбереження, економія енергії, води, сировини, скорочення втрат;

2. Збільшення фінансово-економічного потенціалу підприємств, придбання більшої частки сегмента ринку, створення мережі дочірніх організацій, що дозволяє диверсифікувати ризики, визначити самі рентабельні сегменти ринку, нові канали збуту, отримати можливість збільшення прибутку та ін.;

3. Внутрішній аудит і постійний контроль грошових потоків і фінансових результатів діяльності компанії, що дозволяє запобігти або своєчасно виявити проблеми, які призвели або можуть призвести до збитків, тим самим зменшити збиток, понесений підприємством;

4. Переорієнтація бізнесу на більш прибуткові види продукції;

5. Резервування коштів на непередбачені витрати і форс-мажорні обставини; та ін.

Поряд з вищевказаними, одним з основних методів зниження негативних наслідків реалізації ризиків є страхування. Стосовно до інвестиційного кредитування можна запропонувати ряд послуг, що дозволяють знизити

негативні наслідки ризиків реалізованого проекту.

Страхування кредитних ризиків – це, як правило, страхування ризиків:

– несвоєчасного завершення проектно-конструкторських робіт по інвестиційному проекту;

– несвоєчасне завершення будівельно-монтажних робіт;

– невиходу на заплановану виробничу потужність;

– можливих втрат, в результаті вкладень у виробництво нових товарів і послуг;

– страхування основних фондів і запасів;

– страхування цивільної відповідальності підприємства.

У країнах з розвиненою ринковою економікою страхові компанії відіграють особливу роль: за даними аналітиків, на Заході страхуванням охоплено 90-95% всіх можливих ризиків, тоді як в Україні - 5-7% [4].

Послуги, пропоновані українськими страховими компаніями, в основному орієнтовані на традиційні види страхування. Страхування в галузі інвестиційного кредитування - новий напрямок у діяльності страховиків. Для страхування в цій сфері потрібні індивідуальні підходи, які б враховували специфіку і ризикові обставини конкретного інвестиційного проекту, можливі наслідки розробки і впровадження інновацій. На сьогоднішній день подібні програми розроблені в ряді великих страхових компаній, наприклад у НАСК «Оранта» НАСК «Оранта», СК «Глобус», СК «Провідна», СК «Княжа».

В даний час в Україні учасники інвестиційного кредитування, зокрема і в АТ КБ «ПриватБанк», не часто вдаються до комплексного захисту від ризиків за допомогою страхування. У практиці інвестиційного кредитування відсутнє страхування ризиків на всіх етапах інвестиційної діяльності. Найчастіше страхуються ризики на етапі введення проекту в експлуатацію, здебільшого - ризики будівельно-монтажних робіт, які є лише частиною реалізації всього інвестиційного проекту. У західній банківській практиці використовується повне страхування інвестиційних проектів [5].

Основною проблемою страхування банківських кредитів є значне

перевищення сукупної та приватної потужності кредитних портфелів українських банків над сукупним і приватним власним капіталом вітчизняних страхових компаній. Зазначимо, що сьогодні банківська система істотно більш розвинена, ніж страхова. Величина активів банків в 10 разів перевищує величину активів найбільших страхових компаній. Якщо активи великого банку вимірюються мільярдами гривень, то резерви всіх страхових компаній становить близько 24 млн. грн., з яких на страхування банківських інструментів доводиться близько 5%, тобто всього близько 1,2 млн. грн. Ця цифра не справляє враження на банки, тому, найчастіше, вони з деякою зневагою ставляться до співпраці зі страховиками.

Крім того, український менталітет історично не прихильний до визнання необхідності страхування ризиків.

І все ж, в українських умовах, коли один страховик не в змозі прийняти на себе всі ризики проекту, що підлягають страхуванню, взаємовигідна співпраця може будуватися на основі організації системи відносин зі страховими компаніями інших банків, шляхом перестрахування ризиків. При таких відносинах, можливо створити збалансований портфель страхування, забезпечивши перестрахування ризику, шляхом підбору зацікавленої страхової компанії при банку-партнері.

Узагальнюючи вище сказане, потрібно зробити висновок про те, що ПАТ КБ «ПриватБанк» необхідно на даному етапі налагоджувати відносини із страховими компаніями, так як банки мають великий вплив на становлення дійсно професійного страхового бізнесу в Україні, але для цього страховиків необхідно розглядати як найближчих партнерів банків в кредитній діяльності, а не як машину для друкування грошей з ціллю компенсації збитків понесених банком у зв’язку з видачею явно безповоротного кредиту.

Ми пропонуємо страхувати кредитний портфель досліджуваного ПАТ КБ «ПриватБанк» саме від кредиту банкрутства підприємств-позичальників – у кризові періоди розвитку таке явище може мати стихійних характер, а тому може призвести до критичного зниження фінансової стійкості банку, а також від

сукупності інших причин, що не включені до списку інших ризиків, зокрема сюди відносимо зниження платоспроможності підприємства – коли справа про банкрутства ще не порушена, проте вчасно відповідати за зобов'язаннями воно не здатне. Враховуючи цю пропозицію обґрунтуємо умови страхування. Базовий страховий тариф, згідно правил добровільного страхування кредитів, становить:

Таблиця 3.2

Базові річні страхові тарифи

№ п/п	Зовнішній фактор, внаслідок якого може настати страховий випадок	Страховий тариф, %
1	Порушення провадження у справі про банкрутство Позичальника – суб'єкта підприємницької діяльності	1,27
2	Сукупність інших причин, внаслідок яких може мати місце невиконання (у повному обсязі або у частці) Позичальником своїх грошових зобов'язань за Кредитним договором	2,50

Джерело: власна розробка автора

Загалом базова ставка страхування за умови використання обох умов становитиме 3,77 % від суми кредиту. Обґрунтуємо інші умови страхування.

Таблиця 3.3

Поправочний коефіцієнт при страхуванні кредитного портфелю

Кількість кредитних договорів у кредитному портфелі	Коефіцієнт К1	Кількість кредитних договорів у кредитному портфелі	Коефіцієнт К1
1-19	2,07	90-99	1,28
20-29	1,84	300-149	1,25
30-39	1,65	150-199	1,17
40-49	1,54	200-249	1,12
50-59	1,45	250-299	1,08
60-69	1,39	300-399	1,06
70-79	1,35	400-499	1,02
80-89	1,31	500 і більше	1,00

Джерело: власна розробка автора

Важливою умовою успішного використання механізму страхування є здійснення масштабних страхових операцій, тобто об'єднання 500 та більше кредитних договорів та застосування до них пропонованого інструменту. Адже лише у цьому випадку сума страхування залишиться на незмінному рівні, а поправочний коефіцієнт становитиме – 1.

Існує ще один коефіцієнт, який може впливати на ставку страхування:

Таблиця 3.4

Коефіцієнти короткостроковості К2, які застосовуються при укладанні договорів страхування на строк дії менше 1 року

Строк страхування, місяці	Коефіцієнт короткостроковості, %	Строк страхування, місяці	Коефіцієнт короткостроковості, %
1	25	7	75
2	35	8	80
3	40	9	85
4	50	10	90
5	60	11	95
6	70	12	100

Джерело: власна розробка автора

Доцільно страхувати кредити, що надають на різні періоди. Незважаючи на більшу дороговизну договору страхування на період 12 місяців – коефіцієнт дорівнює 1, використання пропонованого інструменту все ще буде ефективним. Адже чим більший період надання кредиту, тим важче спрогнозувати майбутню фінансову ситуацію на підприємстві-позичальнику та в економіці загалом.

Важливо зауважити, що виходячи із ступеню ризику в кожному конкретному випадку (включаючи наявність франшизи), при встановленні страхового тарифу можливе застосування поправочного коефіцієнта К3, розмір якого становить від 0,3 до 3,5. Враховуючи, що в банку робота по визначенню кредитоспроможності позичальника фізичної особи та юридичної особи знаходиться на належному рівні – прогнозуємо, що коефіцієнт К3 буде низьким для усіх видів договорів та не перевищуватиме 0,4.

За умови використання договору страхування кредитів на умовах, які обґрунтовані нами вище, вартість здійснення цієї процедури становитиме для портфеля загалом:

$$Т = Тб \times К_1 \times К_2 \times К_3 = 3,77 \times 1 \times 1 \times 0,4 = 1,508\ \% \qquad (3.1)$$

Для визначення ефективності такої пропозиції застосуємо метод сценаріїв.

Метод сценаріїв є найбільш природним в аналізі ризиків, оскільки

передбачає формулювання тих сценаріїв, які можуть здійснитися на практиці, і оцінку фінансових результатів в кожному з цих сценаріїв. В окремому випадку, коли в кожен момент часу кожен з визнаних істотними факторів приймає кінцеве число значень, складається дерево сценаріїв. Однак безпосередній аналіз усіх можливостей часто виявляється неможливим. Тому в більшості випадків розробляються деякі критерії, за якими проводиться порівняння сценаріїв, і аналізується лише частина сценаріїв. Як характерний приклад таких критеріїв можуть виступати прибутковість і ризик [41, с.264].

Перш за все визначимо потенційний вплив договору страхування кредитного портфеля на фінансовий стан ПАТ КБ «ПриватБанк». При розрахунку ми припускаємо, що усі витрати у вигляді страхових платежів покладаються на банк:

Таблиця 3.5

Вплив укладення договору страхування кредитного портфеля на фінансовий стан ПАТ КБ «ПриватБанк»

Показники	Значення
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума, млн. грн.	232772
Вартість страхування кредитного портфеля протягом року, %	1,508
Плата за договором страхування, тис. грн.	3510,2
Обсяг процентних доходів, тис. грн.	33563
Частка плати за договором кредитування у загальній сумі кредитних доходів, %	10,46

Джерело: власна розробка автора

Тобто як бачимо обсяг процентних доходів від надання кредитів юридичним особам знизиться на 10,46,6 % через укладення такого типу договору. Проте важливо оцінити, який результат діяльності підприємства спостерігатиметься у випадку здійснення укладення договору та реалізації ризиків, від яких застраховується банківська установа. Для цього будуємо три сценарії розвитку подій – оптимістичний та песимістичний. Песимістичний сценарій передбачає наближення умов до тих, що спостерігаються протягом 2015 – 2017 років, в той час як оптимістичний – протягом 2018 – 2020 років, тобто період стабільного розвитку сектору. Для цілей розрахунку та визначення впливу

саме запропонованого заходу припустимо, що у наступних роках обсяг кредитного портфеля залишатиметься на стабільному рівні.

Таблиця 3.6

Песимістичний сценарій розвитку ПАТ КБ «ПриватБанк» у 2021 році, млн. грн.

Показники	Значення, млн. грн.
1	2
Обсяг кредитного портфеля	232772
Вартість укладення угоди страхування	3510,2
Чистий процентний дохід	19667
Списання резервів під заборгованість за кредитами	61 039
Обсяг повернення коштів за договором страхування при 5 % франшизі	57987
Обсяг втрат від неповернення суми кредитів	3 052
Чистий прибуток без врахування відшкодування списаних резервів та чистого процентного доходу	32609
Чистий прибуток з урахування решти факторів	34583
Чистий прибуток без використання договору страхування	34 583
Ефект застосування заходу	1 974

Джерело: власна розробка автора

Пояснимо основні показники. Обсяг списаних резервів ми визначили пропорційно обсягу списаних у 2020 році резервів. Чистий прибуток без врахування відшкодування списаних резервів та чистого процентного доходу – це показник чистого прибутку у 2020 році без урахування чистого процентного доходу та списаних резервів.

Відповідно у кризовій ситуації ПАТ КБ «ПриватБанк» отримає прибуток у розмірі 34583 млн. грн.. Відповідно загальний ефект від застосування такого заходу з урахуванням витрат на страхування становитиме 3052 млн. грн.

Здійснимо прогнозування впливу заходу у випадку реалізації оптимістичного сценарію – тобто платоспроможність клієнтів оцінена правильно, ризик неповернення коштів реалізується незначним чином, за іншими напрямками діяльності спостерігається зростання.

Так відшкодування за договором дорівнюватиме нулю – імовірність реалізації ризику мала і навіть якщо частково буде реалізований – то не перевищуватиме обсяг франшизи.

Таблиця 3.7

Оптимістичний сценарій розвитку ПАТ КБ «ПриватБанк» у 2021 році, млн. грн.

Показники	Значення, тис. грн.
Обсяг кредитного портфеля	232772
Вартість укладення угоди страхування	3510,2
Чистий процентний дохід	19667
Списання резервів під заборгованість за кредитами	61039
Обсяг повернення коштів за договором страхування при 5 % франшизі	57987
Обсяг втрат від неповернення суми кредитів	3 052
Чистий прибуток без врахування відшкодування списаних резервів та чистого процентного доходу	32609
Чистий прибуток з урахування решти факторів	35 661
Чистий прибуток без використання договору страхування	31 531
Ефект застосування заходу	4 130

Джерело: власна розробка автора

Якщо протягом наступних 9 та більше років очікується стабільне економічне зростання та відсутність потрясінь, то плата за користування страховим інструментом почне переважати над позитивним економічним ефектом. Це негативне явище і в такому випадку ми б не рекомендували ПАТ КБ «ПриватБанк» використовувати цей тип зниження ризикованості діяльності.

У той же час якщо протягом періоду 8 років та менше відбудеться рецесія, погіршення економічної ситуації, що відіб'ється на фінансовому стані клієнтів – то в такому випадку використовувати страхування вигідно.

На даний час наша економіка перебуває кризовому стані, піддається впливу зовнішніх стресів та характеризується низькою стійкістю, а тому для убезпечення фінансового стану АТ КБ «ПриватБанк» - ми рекомендуємо використовувати механізм страхування кредитного портфеля.

Отже, для удосконалення кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк» необхідно страхувати кредитний портфель.

3.3. Оцінка запропонованих заходів удосконалення кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк»

У загальному вигляді задача оптимізації кредитування АТ КБ «ПриватБанк» комерційного банку зводиться до вибору такої структури кредитного портфеля, при якій будуть досягнуті цілі кредитної політики банку.

Оптимізація кредитного портфеля банку передбачає вибір оптимального співвідношення елементів кредитного портфеля за рівнем прибутковості, ризику і ліквідності для досягнення цілей кредитної політики банку.

Одним з основних способів досягнення оптимального відповідності очікуваного рівня прибутковості, ризику і ліквідності за елементами структури кредитного портфеля є диверсифікація кредитного портфеля комерційного банку, яка здійснюється шляхом структурування кредитів за різними критеріями сегментування портфеля.

Диверсифікація кредитного портфеля може бути здійснена в наступних напрямках за:

1) географічною ознакою;
2) розміру кредитів;
3) термінами надання кредитів;
4) галузевою ознакою;
5) видам валют;
6) прийнятим забезпеченням.

При здійсненні диверсифікації кредитного портфеля за географічною ознакою необхідно виключити кредитування неблагополучних регіонів, а також слід уникати високої концентрації наданих кредитних операцій в одному географічному регіоні.

Оскільки рівень кредитного ризику збільшується при подовженні термінів видаваних кредитів, то необхідно приділяти особливу увагу диверсифікації кредитного портфеля за термінами надання кредитів.

Крім того, зважаючи на специфіку банківської діяльності, для ефективного

функціонування банків необхідно, щоб терміни за наданими кредитами відповідали термінам по депозитах.

Галузева диверсифікація кредитного портфеля комерційного банку здійснюється за допомогою структурування кредитів між клієнтами, які ведуть діяльність в різних сферах економіки. Вирішальне значення для зниження загального ризику кредитного портфеля має ретельний відбір сфер. Доцільніше вибирати для кредитування ті галузі, які здатні принести найбільший дохід для банку.

Диверсифікація кредитного портфеля банку за видами валют здійснюється з метою мінімізації кредитного ризику, пов'язаного з несприятливою зміною валютного курсу по операціях.

Диверсифікація кредитного портфеля по прийнятому в заставу майну (забезпечення) дозволяє банку компенсувати втрати за кредитами за рахунок реалізації заставленого майна позичальників. Банкам вигідніше і надійніше видавати забезпечені ліквідним майном кредити, а незабезпечені або недостатньо забезпечені кредити збільшують ймовірність втрат для банків.

Крім диверсифікації кредитного портфеля банку оптимізація кредитування АТ КБ «ПриватБанк» передбачає також необхідність застосування сучасних методів математичного моделювання.

У загальному вигляді задача оптимізації зводиться до знаходження екстремуму (максимуму, мінімуму) функції однієї або кількох змінних:

$$\text{extr } f(x), \tag{3.2}$$

$$\text{при цьому } f(x) \rightarrow \max \text{ (задача максимізації)}, \tag{3.3}$$

$$f(x) \rightarrow \min \text{ (задача мінімізації)}, \tag{3.4}$$

де f(x) – цільова функція.

Кредитування комерційного банку, формується з урахуванням оптимального співвідношення критеріїв ризику та прибутковості. Прибутковість і ризик, як відомо, є взаємопов'язаними категоріями. Більш ризиковим вкладенням, як правило, властива більш висока прибутковість, в той час як при зростанні доходу зменшується ймовірність його отримання. Оптимальне

співвідношення прибутку і ризику передбачає досягнення максимуму комбінації «дохідність - ризик» або мінімуму комбінації «ризик - прибутковість». В цьому випадку завданнями для менеджерів банку виступають або максимізація прибутку, або мінімізація ризику.

Побудова моделі оптимізації кредитування комерційного банку є відносно новим напрямком в економічній літературі. Раніше особливу увагу серед економістів приділялася питанню оптимізації інвестиційного портфеля.

Більшість існуючих моделей оптимізації розглянуті в рамках співвідношення параметрів ризик-прибутковість, а також мають ряд обмежень і складнощів для практичного застосування.

Для побудови моделі оптимізації кредитного портфеля необхідно врахувати, що кредитний портфель банку знаходиться в постійному русі – його структура та якість постійно змінюються в часі, відповідно, модель оптимізації кредитного портфеля для малого бізнесу є динамічною моделлю.

Крім того, кредитна діяльність банків пов'язана з виникненням непередбачених випадкових подій, модель оптимізації кредитного портфеля є також стохастичною моделлю, в зв'язку з чим обумовлена необхідність застосування спеціальних статистичних методів для аналізу.

Сформуємо кредитний портфель для малого бізнесу АТ КБ «ПриватБанк» з оптимальним співвідношенням рівня ризику, прибутковості і ліквідності.

В економічній літературі існує кілька способів оцінки ризику. У даній роботі ризик математично оцінюється за допомогою стандартного відхилення. У працях відомого вченого-економіста У. Шарпа відзначено, що міра ризику повинна визначати ступінь відхилення отриманого результату від очікуваного. Це дозволяє зробити стандартне відхилення, оскільки воно оцінює ймовірне відхилення фактичної дохідності від очікуваної.

Ризик характеризує ймовірність недоотримання доходу і розраховується за формулою:

$$\delta = \sqrt{\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}(r_i - r)^{-2}} \qquad (3.5)$$

де r_i - дохідність і-го кредитного вкладення;

r - середня дохідність кредитних вкладень;

n - кількість кредитів в кредитному портфелі.

Ризик всього кредитного портфеля визначається за такою формулою:

$$\delta p = \sum_{i=1}^{n} d_i \, \delta_i \qquad (3.6)$$

де di - частка і-ї групи кредитів в кредитному портфелі;

σi - ризик і-ї групи кредитів в кредитному портфелі.

Прибутковість за все кредитного портфеля визначається за формулою:

$$rp = \sum_{i=1}^{n} d_i \, r_i \qquad (3.7)$$

де rp - дохідність кредитного портфеля;

di - частка і-ї групи кредитів в кредитному портфелі;

ri - дохідність і-ї групи кредитів в кредитному портфелі.

У загальному вигляді модель оптимізації кредитного портфеля банку виглядає наступним чином:

$$rp - 2\sigma p \rightarrow \max, \qquad (3.8)$$

де rp - дохідність кредитного портфеля;

σp - ризик кредитного портфеля.

Для отримання більш точних результатів (ймовірністю 95,5%) в моделі застосовано правило «двох сигм» при обліку ризику кредитного портфеля.

Ліквідність кредитного портфеля дозволяє оцінити структуру кредитного портфеля за ступенем терміновості кредитів. Варто відзначити, що чим менше термін кредиту, тим більш ліквідним він вважається. збільшення термінів надання кредитів знижує ліквідність кредитного портфеля і збільшує кредитний ризик.

Сформуємо кредитний портфель АТ КБ «ПриватБанк» з оптимальним співвідношенням рівня ризику, прибутковості і ліквідності. Загальна кількість кредитів в АТ КБ «ПриватБанк» для розрахунків становить 60. Є також дані про

кредитах, розбитих на групи за ступенем терміновості, які представлені в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Розрахункові показники для побудови моделі оптимізації кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк»

Показник	Кредити за ступенем терміновості	
	Коротко- і середньострокові кредити (до 3 років)	Довгострокові кредити (понад 3 роки)
Частка в кредитному портфелі	0,38	0,62
Середня доходність,%	19,3	23
Максимальна прибутковість,%	21	25
Мінімальна прибутковість,%	18	19
Стандартне відхилення (σ),%	1,1	3,0

Для розрахунків використовувалися дані за коротко- і середньострокові кредитами в сукупності, тому що дохідності за ними, як правило, відрізняються незначно, а також дані по довгострокових кредитах. Розрахуємо необхідні показники для АТ КБ «ПриватБанк».

Як показують розрахункові дані АТ КБ «ПриватБанк» за довгостроковими кредитами рівень дохідності та ризику більше, ніж у коротко- і середньострокових кредитів.

Загальний ризик кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» дорівнює:

$2\sigma p = 2 * (1{,}1d_1 + 3{,}0d_2) = 2{,}2d_1 + 6{,}0d_2$

При побудові оптимальної структури кредитного портфеля необхідно враховувати цільові орієнтири і допустимі рівні прибутковості, ризику і ліквідності, які відображаються в кредитній політиці банків. В залежності від поставлених цілей кредитна політика банку може бути агресивною, консервативної або помірною.

Основною метою агресивної кредитної політики є отримання максимальної прибутковості з урахуванням високого рівня ризику. Процентна ставка по високо-ризикових кредитах, як відомо, завжди вище середніх процентних ставок. Відповідно до обраної кредитної політикою встановлюється

граничний рівень кредитного ризику по кредитному портфелю. В нашому прикладі, максимальне значення ризику при агресивній політиці дорівнює 5%.

З огляду на це значення ризику, визначимо частки елементів кредитного портфеля (d_i), вирішивши для цього систему рівнянь:

$$\begin{cases} 2{,}2d_1 + 6{,}0d_2 = 5, \\ d_1 + d_2 = 1, \end{cases}$$

$$\begin{cases} 2{,}2 - 2{,}2d_2 + 6{,}0d_2 = 5 \\ d1 = 1 - d2 \end{cases}$$

$$\begin{cases} 3{,}8d_2 = 2{,}8, \\ d_1 = 1 - d_2 \end{cases}$$

$$\begin{cases} d_2 = 0{,}74, \\ d_1 = 0{,}26. \end{cases}$$

Відповідно, в даному прикладі, при значенні ризику по кредитному портфелю в розмірі 5% кредитний портфель буде мати наступну структуру: 74% від загального обсягу становитимуть довгострокові кредити і 26% коротко- і середньострокові кредити.

Варто зазначити, що для правильного розрахунку, обмеження за ризиком по кредитному портфелю в залежності від обраної кредитної політики в даної моделі повинні знаходитися в інтервалі вже наявних значень ризику і-ї групи кредитів, тому що оптимальний портфель формується на основі наявних даних показників прибутковості і відхилення прибутковості (ризику) виданих кредитів. У нашому випадку обмеження по ризику повинні бути в інтервалі (2,2; 6,0)

Максимальна прибутковість по кредитному портфелю з урахуванням граничного значення ризику кредитного портфеля при агресивній кредитній політиці за формулою 3.8 дорівнює:

$$r_{max} = 21 * 0{,}26 + 25 * 0{,}74 - 5{,}0 = 18{,}96\%$$

За допомогою запропонованої моделі оптимізації при агресивній кредитній політиці з урахуванням максимального ризику в розмірі 5% кредитний портфель АТ КБ «ПриватБанк» буде оптимальним, якщо в структурі кредитного портфеля 26% від загального обсягу становитимуть коротко- і середньострокові

кредити та 74% - довгострокові.

Таким чином, для агресивної кредитної політики необхідно максимізувати найбільшу прибутковість по кожній групі кредитів, розділених за ступенем терміновості, з урахуванням рівня ризику можливого недоотримання доходу по кредитному портфелю.

Консервативна кредитна політика, на відміну від агресивної, основною метою передбачає отримання невисокого стабільного доходу при максимальній надійності кредитних вкладень. При цьому вибір оптимального кредитного портфеля визначається з умови максимізації найменшої (мінімальної) прибутковості. Рівень ризику при цьому повинен бути також мінімальним. Граничне значення ризику в даному прикладі дорівнює 2,5%.

З урахуванням максимального значення ризику (2,5%), частки елементів кредитного портфеля (d_i) рівні:

$$\begin{cases} 2{,}2d_1 + 6{,}0d_2 = 2{,}5, \\ d_1 + d_2 = 1, \end{cases}$$

$$\begin{cases} 2{,}2 - 2{,}2d_2 + 6{,}0d_2 = 2{,}5 \\ d_1 = 1 - d_2 \end{cases}$$

$$\begin{cases} 3{,}8d_2 = 0{,}3, \\ d_1 = 1 - d_2 \end{cases}$$

$$\begin{cases} d_2 = 0{,}08, \\ d_1 = 0{,}92 \end{cases}$$

Максимальна прибутковість по кредитному портфелю з урахуванням ризику при консервативній кредитній політиці за формулою (3.7) становить:

rmax = 18 * 0,92 + 19,0 * 0,08 - 2,5 = 15,58%

Таким чином, при консервативній кредитній політиці АТ КБ «ПриватБанк», кредитний портфель буде оптимальним при такою структурою: 92% - коротко- і середньострокові кредити, 8% - довгострокові кредити. Максимальна прибутковість кредитного портфеля при максимальному значенні ризику в розмірі 2,5% складе 7,3%.

Основною метою помірної кредитної політики, на відміну від агресивної і

консервативної, є отримання стабільного середнього доходу при середньому допустимому значенні рівня ризику. Реалізуючи цю кредитну політику, банк може здійснювати кредитування як надійних позичальників, так і обмежену кількість високо-ризикових позичальників.

Максимальне значення ризику в прикладі для помірної кредитної політики встановлено в розмірі 3,5%.

Частки елементів кредитного портфеля (di), відповідно, дорівнює:

$$\begin{cases} 2{,}2d_1 + 6{,}0d_2 = 3{,}5, \\ d_1 + d_2 = 1, \end{cases}$$

$$\begin{cases} 2{,}2 - 2{,}2d_2 + 6{,}0d_2 = 3{,}5 \\ d_1 = 1 - d_2 \end{cases}$$

$$\begin{cases} 3{,}8d_2 = 1{,}3, \\ d_1 = 1 - d_2 \end{cases}$$

$$\begin{cases} d_2 = 0{,}34, \\ d_1 = 0{,}66 \end{cases}$$

Максимальна прибутковість по кредитному портфелю при помірній кредитній політиці за формулою (3.7) становить:

rmax = 19,3 * 0,66 + 23 * 0,34 - 3,5 = 17%

Таким чином, використовуючи запропоновану модель оптимізації, при помірній кредитній політиці АТ КБ «ПриватБанк», кредитування буде оптимальне при такій структурі: 66% - коротко- і середньострокові кредити, 34% - довгострокові кредити. Максимальна прибутковість кредитного портфеля при рівні ризику в розмірі 3,5% складе 17%.

Висновки до розділу 3

1. Кредитна політика АТ КБ «ПриватБанк» націлена на розробку та реалізацію такої оптимальної політики, яка б поєднувала економічні інтереси банку та клієнта і прийняття рішень щодо забезпечення найбільш ефективного руху фінансових коштів клієнта. У взаємовідносинах кредитора і позичальника

предметом спільного інтересу, звичайно, є кредит. Із ним пов’язані протилежні правило економічні ситуації: кредитор має право вимагати повернути йому борг, а боржник зобов’язаний віддати позику, як це записано кредитній угоді. Не дотримання цих домовленостей загрожує кредитору фінансовими збитками. Одним з основних методів зниження негативних наслідків реалізації ризиків є страхування. Стосовно до кредитування можна запропонувати ряд послуг, що дозволяють знизити негативні наслідки ризиків реалізованого проекту. На даний час наша економіка перебуває кризовому стані, піддається впливу зовнішніх стресів та характеризується низькою стійкістю, а тому для убезпечення фінансового стану АТ КБ «ПриватБанк» – ми рекомендуємо використовувати механізм страхування кредитного портфеля.

2. У взаємовідносинах кредитора і позичальника предметом спільного інтересу, звичайно, є кредит. Із ним пов’язані протилежні правило економічні ситуації: кредитор має право вимагати повернути йому борг, а боржник зобов’язаний віддати позику, як це записано кредитній угоді. Не дотримання цих домовленостей загрожує кредитору фінансовими збитками. Одним з основних методів зниження негативних наслідків реалізації ризиків є страхування. Стосовно до кредитування можна запропонувати ряд послуг, що дозволяють знизити негативні наслідки ризиків реалізованого проекту. На даний час наша економіка перебуває кризовому стані, піддається впливу зовнішніх стресів та характеризується низькою стійкістю, а тому для убезпечення фінансового стану ПАТ КБ «ПриватБанк» – ми рекомендуємо використовувати механізм страхування кредитного портфеля.

3. У загальному вигляді задача оптимізації кредитування АТ КБ «ПриватБанк» зводиться до вибору такої структури кредитного портфеля, при якій будуть досягнуті цілі кредитної політики банку. Оптимізація кредитного портфеля банку передбачає вибір оптимального співвідношення елементів кредитного портфеля за рівнем прибутковості. Одним з основних способів досягнення оптимального відповідності очікуваного рівня прибутковості, ризику і ліквідності за елементами структури кредитного портфеля є диверсифікація

кредитного портфеля комерційного банку, яка здійснюється шляхом структурування кредитів за різними критеріями сегментування портфеля. Крім диверсифікації кредитного портфеля банку оптимізація кредитування малого бізнесу АТ КБ «ПриватБанк» передбачає також необхідність застосування сучасних методів математичного моделювання. Використовуючи запропоновану модель оптимізації, при помірній кредитній політиці АТ КБ «ПриватБанк», кредитування малого бізнесу буде оптимальне при такій структурі: 66% - коротко- і середньострокові кредити, 34% - довгострокові кредити. Максимальна прибутковість кредитного портфеля при рівні ризику в розмірі 3,5% складе 17%.

ВИСНОВКИ

В дипломній роботі проведено дослідження теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності кредитної діяльності банку. В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Економічна сутність кредитної діяльності представляється як система постійно здійснюваних банківських кредитних операцій (кредитних угод) банком на підставі ліцензії Національного банку України. Кредитна діяльність банку не є самостійною діяльністю: існуючи в рамках банківської діяльності, в нерозривному зв'язку з іншими елементами останньої, вона відображає тільки одну сторону діяльності банку, а саме – розміщення кредитних ресурсів (грошових коштів банку).

2. Нормативне регулювання кредитної діяльності комерційних банків здійснюється як загальними так і спеціальними нормативними актами. В законі України «Про банки та банківську діяльність» визначено, що банківською діяльністю є залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

3. Ефективність кредитної діяльності банку аналізується за допомогою багатьох показників в тому числі таких як рентабельність, дохідність, прибутковість кредитних операцій, питома вага доходів від надання кредитів у загальній сумі доходів тощо. Результативним показником діяльності банку є величина одержаного прибутку. Рівень окупності прибутком статутного і загального капіталу, активів (у тому числі дохідних), а також витрат банку характеризує їх рентабельність.

4. В роботі проводилися дослідження на матеріалах АТ КБ «ПриватБанк». Акції банку стовідсотково належать державі в особі міністерства фінансів України. Основними джерелами фінансування діяльності банку є власний капітал, кошти залучені від фізичних і юридичних осіб, а також кошти, залучені на внутрішньому та зовнішньому ринках капіталів. Діяльність банку протягом

досліджуваного періоду була збитковою. В 2020 році АТ КБ «ПриватБанк» підтримував дуже хороший запас нормативів ліквідності. Нормативи Н5 та Н6 Банку на 01.01.2021 року перевищували не тільки граничні значення, встановлені НБУ, але й середні значення цих нормативів по банківській системі України.

5. Кредитний портфель являє собою цілеспрямовано сформовану відповідно до певної кредитної стратегією сукупність вкладень в кредитуються об'єкти, в тому числі і вже прострочену заборгованість. Виходячи з цього, при формуванні оптимального кредитного портфеля слід прагнути до реалізації розробленої кредитної політики шляхом підбору найбільш ефективних і надійних кредитних вкладень, що потрапляють під систему лімітів кредитування самої кредитної політики. Ефективне управління кредитним портфелем забезпечує визначення і формування всіх необхідних елементів, що сприяють поліпшенню якості кредитного портфеля комерційного банку, підвищення ефективності діяльності в цілому.

6. Провівши дослідження кредитних операцій АТ КБ «ПриватБанк» встановлено, що банк працює ефективно. Загальний рівень рентабельності показує, що одержуваний з кожної витраченої банком (власної і позикової) гривні в 2020 році становив72,4%, що на 24% менше ніж у попередньому періоді та на 30,8% більше ніж у 2018 році. Чиста процентна маржа АТ КБ «ПриватБанк» у 2019 році збільшилася на 1,5% у 2019 році, а в 2020 році зменшилася на 1,4%.

7. Розроблена кредитна політика банку – це загальні основні напрямки діяльності. Подальша її реалізація полягає в тому, щоб були складені відповідні інструкції та інші документи, що регламентують проведення тих чи інших операцій, що визначають критерії оцінки клієнтів і етапи взаємодії з ними. Кредитна політика не є сталим документом банку, вона повинна переглядатися в залежності від мінливих економічних умов.

8. Кредитна політика АТ КБ «ПриватБанк» націлена на розробку та реалізацію такої оптимальної політики, яка б поєднувала економічні інтереси банку та клієнта і прийняття рішень щодо забезпечення найбільш ефективного руху фінансових коштів клієнта. У взаємовідносинах кредитора і позичальника

предметом спільного інтересу, звичайно, є кредит. Із ним пов’язані протилежні правило економічні ситуації: кредитор має право вимагати повернути йому борг, а боржник зобов’язаний віддати позику, як це записано кредитній угоді. Не дотримання цих домовленостей загрожує кредитору фінансовими збитками. Одним з основних методів зниження негативних наслідків реалізації ризиків є страхування. Стосовно до кредитування можна запропонувати ряд послуг, що дозволяють знизити негативні наслідки ризиків реалізованого проекту. На даний час наша економіка перебуває кризовому стані, піддається впливу зовнішніх стресів та характеризується низькою стійкістю, а тому для убезпечення фінансового стану АТ КБ «ПриватБанк» – ми рекомендуємо використовувати механізм страхування кредитного портфеля.

9. Оптимізація кредитного портфеля банку передбачає вибір оптимального співвідношення елементів кредитного портфеля за рівнем прибутковості, ризику і ліквідності для досягнення цілей кредитної політики банку. Одним з основних способів досягнення оптимального відповідності очікуваного рівня прибутковості, ризику і ліквідності за елементами структури кредитного портфеля є диверсифікація кредитного портфеля комерційного банку, яка здійснюється шляхом структурування кредитів за різними критеріями сегментування портфеля. Використовуючи запропоновану модель оптимізації, при помірній кредитній політиці АТ КБ «ПриватБанк», кредитування буде оптимальне при такій структурі: 66% - коротко- і середньострокові кредити, 34% - довгострокові кредити. Максимальна прибутковість кредитного портфеля при рівні ризику в розмірі 3,5% складе 17%.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушків Т. Проблеми управління кредитним портфелем банків України та шляхи їх подолання *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2012. № 11. С. 299-301

2. Аналіз банківської діяльності: [підручник] / [А. М. Герасимович, І. М. Парасій-Вергуненко, В. М. Кочетков та ін.]. К. : КНЕУ, 2010. 599 с.

3. Англо-русский толковый словарь по банковскому делу, инвестициям и финансовым рынкам. Свыше 10000 терминов / Я. М. Миркин, В. Я. Миркин. М. : Альпина Бизнес Букс, 2006. 424 с.

4. Артем'єва І. О. Розвиток світової фінансово-кредитної системи в умовах глобалізації *Вісник СевНТУ: зб. наук. пр*. 2013. Вип. 138. С. 20–27.

5. Афанасьев М. «Привлечение финансирования с помощью национальных экспортных кредитных агентств» URL: https://economy.spbstu.ru/userfiles/files/articles/2014/2/afanasev.pdf (дата звернення: 16.01.2022)

6. Аржевітін С. М., Остапишин Т. П. Кредитний менеджмент у банку: підручник / за заг. ред. С. М. Аржевітіна та ін. ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ : КНЕУ, 2017. 499 с.

7. Болгар Т. М. Проблемні кредити у банківській діяльності в умовах фінансової кризи : монографія. Кременчук : Видавництво ПП Щербатих О. В., 2013. 372 с.

8. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа: підручник. К. : Знання, 2008. 564 с.

9. Гаркуша Ю.О., Руснак О.О. Банківський кредит у забезпеченні розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. І*нфраструктура ринку. 2019.* Вип. 39. С. 560–564. URL: https://doi.org/10.32843/infrastruct37-81 (дата звернення: 16.01.2022)

10. Господарський кодекс України :від 16.01.2003: № 436-IV URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15 (дата звернення: 16.01.2022)

11. Гребенюк Н. О. Розвиток банківського інвестиційного кредитування в умовах України Вісник Харківського національного Університету ім. В. Н. Каразіна, 2009 р. URL: http://lib.uabs.edu.ua/library/Visnik/Numbers/1_26_2009/26.3.05.pdf (дата звернення: 16.01.2022)

12. Грицай Т. Л. Інвестиційне кредитування, його сутність та значення в суспільних формах господарювання *Інвестиції: практика та досвід* № 14, 2011. С. 7–10.

13. Гроші та кредит : Підручник 4-те вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2011. 590 с.

14. Гроші та кредит: підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін..; за заг. ред. М. І. Савлука. [5-те вид., без змін]. К.: КНЕУ, 2009. 740 с.

15. Гетьманцев Д. О., Шукліна Н. Г. Банківське право України. Навч. посібн. К: 2011 URL: http://www.ebk.net.ua/Book/law/getmantsev_bpu/part6/604.htm (дата звернення: 16.01.2022)

16. Господарське право України. Ч. 1. Харків : Харків. нац. ун-т внутрішн. справ, 2016. 324 с.

17. Господарське право України. Ч. 2. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 368 с.

18. Дубас Ю. Аналіз кредитної діяльності банків в умовах пандемії URL: https://sci-conf.com.ua/vii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-science-and-education-problems-prospects-and-innovations-1-3-aprelya-2021-goda-kioto-yaponiya-arhiv/?utm_source=eSputnik-promo&utm_medium=email&utm_campaign=MATERIALY_KIOTO&utm_content=1126462263 (дата звернення: 15.05.2022)

19. Доценко І.О., Доценко В.В. Сутність та значення кредитної діяльності банку у сучасних умовах економічного розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2017. Вип. 12. Ч. 1. С. 94-98.

20. Демчук Н.І., Коваль А.М. Менеджмент кредитно$ го портфеля банку

Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. № 23. С. 154-157.

21. Єфімова Л. Г. Види, форми і порядок здійснення безготівкових розрахунків. *Фундаментальні дослідження*. 2013. № 8-2. С. 405-408.

22. Жуков С. Г. Банківське інвестиційне кредитування сільськогосподарських підприємств в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» Київ, 2011 р. 20 с.

23. Загинайло Ю.Р., Дорошенко О.Г. Роль кредиту в розвитку економіки України. *Modern Economics.* 2020. № 22(2020). С. 18–23. URL: https://doi.org/10.31521/modecon.V22(2020)-03 (дата звернення: 16.01.2022)

24. Загородній А. Г. Фінансовий словник. – 4-те вид., випр. та доп. / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. К. : Т-во «Знання», КОО; Львів: Вид-во Львівського банківського інституту НБУ, 2002. 566 с.

25. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. К. : Знання, 2007. 1072 с.

26. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 № N 2346-III URL: http://zakon2.rada.gov.ua (дата звернення: 16.01.2022)

27. Закон України «Про обіг векселів в Україні» від 05.04.2001 № N 2374-III URL: http://zakon2.rada.gov.ua (дата звернення: 16.01.2022)

28. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23.09.1994 N 185/94-ВР URL: http://zakon2.rada.gov.ua (дата звернення: 16.01.2022)

29. Закону України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. № 1023-XII URL: http://zakon2.rada.gov.ua (дата звернення: 16.01.2022)

30. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. №2121-III URL: http://zakon2.rada.gov.ua (дата звернення: 16.01.2022)

31. Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 року N 265/95-ВР/ URL: http://zakon2.rada.gov.ua (дата звернення: 16.01.2022)

32. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 року N 851-IV/ URL: http://zakon2.rada.gov.ua (дата звернення: 16.01.2022)

33. Закон України «Про електронний цифровий підпис» 22.05.2003 року N 852-IV/ URL: http://zakon2.rada.gov.ua (дата звернення: 16.01.2022)

34. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» 05.07.1994 року № 80/94-ВР URL: http://zakon2.rada.gov.ua (дата звернення: 16.01.2022)

35. Інвестиційне кредитування : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / Б. І. Пшик. Нац. банк України, Львівський банк. ін.-т Л.: ЛБІ НБУ, 2005. 292 с.

36. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: теорія і практика : навч. посібник / Д. І. Коваленко. К.: Центр учбової літератури, 2010. 344 с.

37. Коваленко В.В. Ткаченко Д.Ю., Шевченко О.В. Кредитний ринок України: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий погляд.* 2018. №3(61). С. 90–96. URL: https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-3-61-13 (дата звернення: 16.01.2022)

38. Конституція України, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 16.01.2022)

39. Коць О. О. Сутність проблемних кредитів банків та управління ними. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Випуск № 22. С. 806-810.

40. Левченко Л. В. Гроші та кредит : навч. Посіб. К. : Центр учбової літератури, 2011. 224 с.

41. Луців Б. Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій / Б. Л. Луців. Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2001. 320 с.

42. Лютий І. О. Банківський маркетинг: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] К. : Центр учбової літератури, 2010. 776 с.

43. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: підр. [для студ.вищ.навч. закл.]; К. : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.

44. Маркетинг у банку : навч.-метод. посіб. для сам ост. вивч. дисц./ А. В. Нікітін, Т. Г. Іванова, І. Г. Брітченко, О. М. Момот ; за заг.ред. А. В. Нікітіна.

– К. : КНЕУ, 2010. 474 с.

45. Маркс К. Избранные сочинения ; [В 9 т.] / К. Маркс, Ф. Энгельс. Т. 9., Ч. 1. М. : Политиздат, 1988. XX, 475 с.

46. Міщенко В. І. Банківські операції : підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренєва ; [2-е вид., переробл. і доп.]. К. : Знання, 2007. 796 с.

47. Муляр М. С. Цивільно-правове регулювання споживчого кредитування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Муляр Мирослава Сергіївна ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака. Київ, 2019. 20 с.

48. Онікієнко С. В. Регулювання інвестиційної діяльності банку : монографія. К. : КНЕУ, 2013. 217 с.

49. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL:http: www.rada.kiev.ua (дата звернення: 16.01.2021)

50. Савчук В. П. Управління міжнародними інвестиційними проектами : навч. посібник / В. П. Савчук, С. І. Прилипко, О. Г. Величко ; [за заг. ред. С. І. Прилипка] К. : КНЕУ, 2013. 469 с.

51. Степаненко К.Р. Особливості формування кредит$ ного портфеля банку *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 7. С. 111-114.

52. Стрільчук Ю. І. Банківське кредитування населення та його вплив на економіку [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Стрільчук Юлія Ігорівна ; Держ. ВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". Київ, 2018. 23 с.: рис., табл.

53. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку України : [монографія] / [М. І. Диба, О. М. Юркевич, Т. В. Майорова, І. В. Власова та ін.] К. : КНЕУ, 2013. 425 с.

54. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 № 435-IV. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 16.01.2022)

55. Шаврук В.В. Кредитный дефолтный своп как инструмент хеджирования кредитного риска. WEB-ресурс научнопрактических

конференций; III Международная научно-практическая конференция "Проблемы формирования новой экономики XXI века" (23-24 декабря 2010 года). URL: http://www.confcontact.com/20101224/7_shavruk.php (дата звернення: 16.01.2022)

56. Швець О. В. Методичні підходи до оцінки якості контролю кредитного ризику банку [Текст] Бізнес Інформ, 2017,N № 2.С.269-274

57. Шевчук І.Б. Банківське кредитування в Україні: ретроспективний аналіз і перспективи зміни *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 4(14). С. 324-328. URL:http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2012_4/324.pdf. (дата звернення: 16.01.2022)

58. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанку» URL: https://privatbank.ua (дата звернення: 16.01.2022)

59. Офіційний сайт Національного банку України URL: https://bank.gov.ua/ (дата звернення: 16.01.2022)

60. Сайт інформаційного агентства «50 провідних банків України» URL: https://banksrating.com.ua/ (дата звернення: 16.01.2022)

61. International bank lending and corporate debt structure 17 April 2020 URL: https://www.bis.org/publ/work857.htm (дата звернення: 16.01.2022)

62. Julian Duggan , Scott Morris , Justin Sandefur and George Yang Is the World Bank's COVID Crisis Lending Big Enough, Fast Enough? New Evidence on Loan Disbursements OCTOBER 12, 2020 URL: https://www.cgdev.org/publication/world-banks-covid-crisis-lending-big-enough-fast-enough-new-evidence-loan-disbursements (дата звернення: 16.01.2022)

63. Kredyty konsumenckie i pożyczki URL: https://europa.eu/youreurope/citizens/consumers/financial-products-and-services/consumer-credits-and-loans/index_pl.htm (дата звернення: 16.01.2022)

64. New EUR 300 Million World Bank Loan to Support Reforms in Ukraine Amid COVID-19 Pandemic URL: https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/12/17/new-eur-300-million-world-bank-loan-to-support-reforms-in-ukraine-amid-covid-19-pandemic (дата звернення: 16.01.2022)

65. Sektor bankowy oraz stabilność finansowa URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_banking-sector-financial-stability_pl.pdf (дата звернення: 16.01.2022)

66. The impact of COVID-19 pandemic on bank lending around the world URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0378426621001667 (дата звернення: 16.01.2022)

67. The Global Competitiveness Report 2017-2018. URL: http://www3.weforum.org/docs/GCR20172018 /05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017–2018.pdf (дата звернення: 16.01.2022)

68. The Global Competitiveness Report 2019 URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf (дата звернення: 16.01.2022)

69. The Global Competitiveness Report 2020 URL: https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020 (дата звернення: 16.01.2022)

70. The Networked Readiness Index 2019 URL: https://networkreadinessindex.org/2019/ (дата звернення: 16.01.2022)

71. The Networked Readiness Index 2020 URL: https://www.stl.tech/nri-2020-report/

72. The Networked Readiness Index 2021 URL: https://networkreadinessindex.org/ (дата звернення: 16.01.2022)

73. THE NETWORK READINESS INDEX 2020 Accelerating Digital Transformation in a post-COVID Global Economy URL: https://www.uneca.org/sites/default/files/COVID-19/Leveraging-Digital-Transformation-post-COVID-19-era/NRI%202020%20Final%20Report%20October2020%20%281%29.pdf (дата звернення: 16.01.2022)

74. The Role of World Bank Lending in Middle Income Countries URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/20041004linn.pdf (дата звернення: 16.01.2022)

75. The World Bank In Ukraine URL: https://www.worldbank.org/en/country/ukraine (дата звернення: 16.01.2022)

76. Ukraine Systematic Country Diagnostic: 2021 Update URL: https://www.worldbank.org/en/news/infographic/2021/09/06/ukraine-scd-2021 (дата звернення: 16.01.2022)

77. We Are Social USA Digital 2019 Global URL: https://wearesocial.com/digital2019-global (дата звернення: 16.01.2022)

78. We Are Social USA Digital 2018 Global URL: https://wearesocial.com/digital2018-global (дата звернення: 16.01.2022)

79. We Are Social USA Digital 2017 Global URL: https://wearesocial.com/digital2017-global 19. W (дата звернення: 16.01.2022)

80. World Bank Vice President Reaffirms Support for Ukraine on First Visit to Kyiv URL: https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/09/15/world-bank-vice-president-reaffirms-support-for-ukraine-on-first-visit-to-kyiv (дата звернення: 16.01.2022)